

PÕLVAMAA
TERVISEDENDUSE
TEGEVUSKAVA 2019-2022

TERVISE- JA HEAOLUPROFIIL

2018

Käesolev dokument on valminud Sihtasutus Põlvamaa Arenduskeskus tellimusel, 2018

Profiili koostaja ja projektijuht: Elo Paap

Profiili juhtrühma liikmed: Irena Viitamees, Arne Leisalu, Aivo Ülper

Profiili meeskond: Irena Viitamees, Marika Saks, Katrin Ohakas, Reet Külaots, Inge Tamm, Diana Plakso, Kaia Tamm, Asser Jaanimets, Ingrid Muuga, Gerti Karilaid-Vidder, Ly Mikheim, Leonora Lees, Margit Rikka, Kerli Tallo, Reesi Efert, Kai Kuuspalu, Merili Liivoja, Katrin Satsi, Elo Paap, Ingrid Joosep, Karmen Kukk, Elis Hainsoo, Ly Vätson.

Keeletoimetaja: Kertu Anni

Kaanefoto: Katrin Laurson

Kujundaja ja küljendaja: Kreaatorid OÜ

PÕLVAMAA TERVISE JA HEAOLU ARENGUPRIORITEEDID

Prioriteedid tulenevad Põlvamaa heaolu- ja terviseprofiilist. Prioriteedid on lähteprintsioon maakonna tervise ja heaolu tegevuskava eesmärkide püstitamisel järgnevatks neljaks aastaks. Neli kõige olulisemat prioriteeti ehk tegevussuunda otsustas Põlvamaa profiili koostamise meeskond 19.–20.11.2018 arenguseminaril Põlva Pesa hotellis.

Prioriteedid

- Laste ja noorte vaimse tervise probleemide selgitamine ning probleemide ennetamiseks tegevuste planeerimine ja elluviimine.
- Põlvamaa laste (0–16) regulaarse liikumisharjumuse tekkimise toetamine.
- Väikelaste ja eakate vigastuste ennetamine.
- Põlvamaa tööealise elanikkonna liigse alkoholitarbimise ennetamine ja alkoholitarbijatele rehabiliteerivate, sh asendustegevuste leidmine.

Probleemkohad, mis profiili töögrupp esile tõstis ja millega tuleb arvestada arenguprioriteetide elluviimisel ehk tervisekahjude vähendamisel.

- Inimesed ei teadvusta, et paljud haigestumised on ennetatavad ja teadlik suhtumine sellesse toetaks oluliselt ennetustöö edukust. Eriti oluline on kasvatussuund „tervis kui väärtus“ maast madalast.
- Märkamise, julguse sekkuda ja teadlikkus, kuidas seda teha, peaks olema maast madalast päevakajaline teema.
- Sageli puudub kogu maakonda hõlmav ja ka valdkondadevaheline lähenemine. „Kaitstakse“ oma paikkonna/valdkonna ressursse, andmata aru, et koostöö enamasti kasvatab ressursse.
- Tervist ja heaolu edendav koostöö ei ole piisav. Erinevate valdkondade otsustajad ei tunne end sageli elanike tervise ja heaolu eest vastutavana. Igal otsusel on samas tervist ja heaolu suunav mõju.
- Ennetustöös ei kasutata süsteemselt vabatahtlikke ja vabatahtlikkust. Samas on meil olemas mitmed vabatahtlikkusele tuginevad võrgustikud (Eesti Punase Risti Põlvamaa seltsi vabatahtlikud ja õnnituseks valmisoleku rühm, vabatahtlikud päästjad ja politseinikud jne).
- Inimressursid on piiratud ehk aktiivsed „sädeinimesed“ ei jõua kõikjal kõike teha (ja kõige eest vastutada) ning neid ohustab läbipõlemine.
- Erinevad põnevad algatused seisavad püsti entusiastide initsiatiivil, kui initsiatiiv raugub, kaob sageli ka algatus. Samas on need algatused oluline lisaväärtus paikkonna elu elavdamisel.
- Paljud Põlvamaa noored lähevad pärast põhikooli lõppu õppima maakonnast väljapoole. Side maakonnaga katkeb varakult.
- Jätkuvalt on noori, kes ei jätku haridusteed pärast gümnaasiumi. Lisanduvad veel põhikoolist väljalangejad, kelle koolitee lõpeb. Sageli ei leita seejärel ka rakendust tööturul. Noorte puhul on tajutav sotsiaalsete toimetulekuoskuste puudumine.
- Tugiteenuste ebaühtlane kättesaadavus, sh on üks põhjus spetsialistide (logopeedid, sotsiaalpedagoogid, eripedagoogid, psühholoogid, sotsiaaltöötajad) vähesus. Spetsialistidel on omakorda risk suure töökoormuse tõttu läbi põleda.

- Maakonna elanikkond vananeb, see nõuab teenusepakkujatel oluliselt suuremat paindlikkust teenuste ümberkujundamisel.
- Piiratud ostujõud, mis seab piirid inimeste teenuste tarbimise võimekusele, sh terviseteenuste tarbimine ja muu, näiteks kultuuriteenused.
- Tegevuste planeerimisel tuleb olemasolevaid ressursse maksimaalset töös hoida, näiteks kasutada olemasolevaid hooneid multifunktsionaalselt. Samas kui planeeritakse uut taristut, peab see olema turvaline ja tervist toetav.
- Teenuste vähene kättesaadavus puuduliku transporditeenuste tõttu. Teenused on keskuste kesksed.

SISUKORD

Põlvamaa tervise ja heaolu arenguprioriteedid.....	3
Põlvamaa tervise- ja heaolu tegevuskava aastateks 2019 – 2022.....	6
1. Põlvamaa rahvastik ning tervise ja heaolu olukord.....	13
2. Põlva maakonna ruumiline planeerimine.....	21
3. Elu-olu teenused.....	25
3.1. Haridus ja noorsootöö.....	25
Põlvamaa haridusvõrgustik.....	25
Põlvamaa koolides on head võimalused tervise edendamiseks.....	28
Põlvamaa lasteaiad on tervist edendavad lasteaiad.....	29
Noorte ettevõtlikkus.....	30
3.2. Kultuuritöö.....	32
Põlvamaa kultuurielu.....	32
3.3. Sporditöö.....	34
Sport ja liikumisharrastus.....	34
3.4. Sotsiaalteenused.....	36
Sotsiaalhoolekanne Põlvamaal.....	36
Erihoolekande ülevaade Maarja Küla vaatevinklist.....	38
Ülevaade registreeritud töötusest ning töötust vähendavatest meetmetest Põlvamaal.....	40
Tervishoiuteenused.....	44
4. Paikkonna turvalisus.....	47
4.1. Liiklusohutus.....	47
4.2. Päästeameti ennetustöö.....	50
4.3. Politsei.....	53
Põlva maakonna tervise- ja heaoluprofiili koostamise protsessi kirjeldus.....	55

PÕLVAMAA TERVISE- JA HEAOLU TEGEVUSKAVA AASTATEKS 2019 – 2022

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 1. Laste ja noorte vaimse tervise probleeme märgatakse ning luuakse eeldused toimivaks tugisüsteemiks. Indikaatorid: <ul style="list-style-type: none"> Alkoholi mittetarbivate alaealiste arv kasvab. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 51,5%. (Allikas: KU531: Alkoholi tarvitamise sagedus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) Mittesuitsetavate alaealiste arv kasvab. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 94,3%. (Allikas: KU631: Suitsetamise sagedus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) Kanepi mittesuitsetajate arv kasvab. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 93,1%. (Allikas: KU711: Kanepi suitsetamine piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) Lastega seotud perevägivalla juhtumite arv on vähenenud. Põlvamaa omavalitsustes „Imeliste aastate“ programmi läbinud perede arv. Põlvamaa koolide ja lasteaedade VEPA; TORE; KIVA; TEL; TEK; küsimisevaba lasteaiaprogrammidega liitumiste arv. Põlvamaa koolide ja noortekeskuste ideekonkursi „Nutivaba ...“ ideesid rakendanud asutuste arv. Dokumendi „Põlvamaa laste ja noorte vaimse tervise olukord ja probleeme tekitavate põhjuste kaardistus“ valmimine. 						
Tegevussuund 1.1 Laste ja noorte vaimse tervise probleemide märkamiseks teabe kogumine ja rakendamine.						
Tegevus 1.1.1 Põlvamaa laste ja noorte vaimse tervise hetkeolukorra kaardistamine. Ankeetküsimustik 11-, 13-, ja 15-aastastele kooliõpilastele, tuginedes uuringu „Health Behaviour in School-aged Children study“ (HBSC) metoodikale. Lisaks Rajaleidja ning NEET-noorte info.	I pa uuringuplaani koostamine, andmete mahu määramine; II pa uuringu läbiviimine jm andmete kogumine; II pa hetkeolukorra raporti koostamine	I pa hetkeolukorra raporti levitamine koostööpartneritele	X	I pa uuringuplaani koostamine, andmete mahu määramine; II pa uuringu läbiviimine jm andmete kogumine; II pa hetkeolukorra raporti koostamine	Põlvamaa Areduskeskus (PAK)	Tervise Arengu Instituut Põlvamaa Rajaleidja Põlvamaa Tugila KOV
Tegevus 1.1.2 Põlvamaa laste ja noortega tegelevate sidusrühmade vaimse tervise alase koolitus- ja teabevajaduse kaardistus ning koolitus- ja teabeplaani koostamine.	I pa kaardistusküsimustiku koostamine ja elluviimine; II pa koolitus ja teabeplaani koostamine	koolitus ja teabeplaani rakendamine	koolitus ja teabeplaani rakendamine	koolitus ja teabeplaani rakendamine	PAK	Noortekeskused Koolid, lasteaiad KOV, huvikoolid Politsei, päästeamet ja MNT, Kogukonnad (külaliikumine jne) jne
Tegevussuund 1.2 Laste vaimset tervist toetavate tõendusühiste metoodikate koondamine ja levitamine.						
Tegevus 1.2.1 Erinevate tõendusühiste programmide eksport maakonda. Vanemlusprogramm „Imelised aastad“; VEPA; TORE; KIVA; TEL; TEK; küsimisevaba lasteaed.	II pa kaardistus, millistes KOV-ides ja asutustes programmid on rakendatud	uute rakenduste initsieerimine KOV-ides ja haridusasutustes	uute rakenduste initsieerimine KOV-ides ja haridusasutustes	uute rakenduste initsieerimine KOV-ides ja haridusasutustes	PAK	KOV Koolid, lasteaiad Tervise Arengu Instituut
Tegevus 1.2.2 Koolide ja noortekeskuste ideekonkurss „Nutivaba ...“	II pa ideekonkursi tingimuste koostamine ning konkursi väljakuulutamise ja elluviimine	Parimate ideede rakendamine lasteasutustes	Parimate ideede rakendamine lasteasutustes	Parimate ideede rakendamine lasteasutustes	PAK	Noortekeskused Koolid, lasteaiad KOV, huvikoolid
Tegevussuund 1.3 Vaimse tervise probleemidega laste ja noorte toetamine.						
Tegevus 1.3.1 Kuhu ja kuidas pöörduda, kui Põlvamaa lapsel on vaimse tervise probleem, protsessi kaardistus (etapiviisiline, koos kontaktidega).	I pa kaardistuse meeskonna koostamine ja protsessi kaardistamine; kaardistuse erinevate väljunditena vormistamine (elektroonne, paberkandjal); II pa protsessi kaardistuse levitamine asjakohastes infokanalites	protsessi kaardistuse levitamine 2 x aastas riskiasutuste infoväljas (kool, noortekeskus, huvikoolid jne)	protsessi kaardistuse levitamine 2 x aastas riskiasutuste infoväljas (kool, noortekeskus, huvikoolid jne)	protsessi kaardistuse levitamine 2 x aastas riskiasutuste infoväljas (kool, noortekeskus, huvikoolid jne)	Põlva Haigla AS	PAK, Rajaleidja KOV, jm rehabilitsatsiooniteenust pakkuvad asutused
Tegevus 1.3.2 Laste ja noorte tugivõrgustikud KOV-s.	II pa olemasolevate tugivõrgustike kaardistamine ning vajaduse ja aktiivsuse kirjeldamine; Põlva valla heapraktika jagamine.	tugivõrgustiku rakendamine kõigis omavalitsustes	tugivõrgustiku rakendamine	tugivõrgustiku rakendamine ja tagasiside	PAK	Rajaleidja KOV-i sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad Koolid ja lasteaiad Noortekeskused Politsei, perearstid

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 2. Luua eeldused Põlvamaa laste (0–16) regulaarse kehalise aktiivsuse suurendamiseks						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> • Põlvamaa I klassi laste ülekaalulisus (15,6%) ja rasvumine (11,6 %) on säilinud 2018. aasta tasemel (WHO mõõdik). (Allikas: COSI02: 1. klassi laste kehamassiindeksi kategooriad erinevate klassifikatsioonide, soo ja maakonna järgi. TAI andmebaas) • 11-, 13-, 15-aastased lapsed on vähemalt üks tund kehaliselt aktiivsed viiel või enamal päeval nädalas näitaja on tõusutrendis. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 41,9%. (Allikas: KU311: Kehaline aktiivsus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas). • 11-, 13-, 15-aastaste laste ülekaal/rasvumine on jäänud baasväärtuse tasemele. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 15,6%. (Allikas: KU321: Kehamassiindeks elukoha piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas). • Põlvamaa spordikoolides/-klubides tegutsevate laste/noorte hõlmatavus on tõusnud. Baasväärtus 1348 noort. (Allikas: www.spordiregister.ee) • Kõikides KOV-es toimub regulaarselt lastele mõeldud liikumist toetavate tegevuste sari. • Kõikides haridusasutustes toimub õuesõpe jm liikumist toetavad tõendusühised projektid (näiteks: Liikuma kutsuv kool; ujumise algõpe I kooliastmele). 						
Tegevussuund 2.1 Sidusrühma (treenerid, ringijuhid, kehalise kasvatusõpetajad jne) teavitustöö.						
Tegevus 2.1.1 Põlvamaa lastega tegelevate sidusrühmade koolitus- ja teabevajaduse kaardistus ning koolitus- ja teabeplaani koostamine.	I pa kaardistusküsimustiku koostamine ja elluviimine; II pa koolitus- ja teabeplaani koostamine (NB! Ühita tegevusega 1.1.2)	meeste programmi väljatöötamine	programmi piloteerimine	programmi tagasiside ja ettepanekud järgmiseks arenguperioodiks	PAK	Koolid, lasteaiad Spordiklubid Põlva Maakonna Spordiliit Spordikool jm huvitegevust pakkuvad asutused
Tegevussuund 2.2 Lasteaia- ja koolilaste kehalise aktiivsuse suurendamine						
Tegevus 2.2.1 Koolide ja lasteaedade teemakohaste (liikumine ja toitumine) heapraktika näidete jagamine ja olemasolevatest võimalustest teavitamine (õuesõppe meetodid, tasuta jalgrattakoolituste propageerimine koolides jne)	heapraktikate jm tõendusühiste praktikate jagamine lasteaedade kogunemisel	heapraktikate jm tõendusühiste praktikate jagamine koolide kogunemisel	heapraktikate jm tõendusühiste praktikate jagamine lasteaedade kogunemisel	heapraktikate jm tõendusühiste praktikate jagamine koolide kogunemisel	TEK-i ja TEL-i koordinaatorid	PAK Koolid Lasteaiad
Tegevus 2.2.2 Mudeli „Liikuma Kutsuv Kool“ arendamine ja rakendamine koolides.	liikumist toetava kooli mudeli tutvustamine; 10% koolidest on mudeli rakendanud	liikumist toetava kooli mudeli tutvustamine; 25% koolidest on mudeli rakendanud	50% koolidest on mudeli rakendanud	100% koolidest on mudeli rakendanud	PAK	Tervise Arengu Instituut Rahvatervise komisjon Koolid Tartu Ülikooli sporditeaduste ja füsioteraapia instituut Liikumislabor
Tegevus 2.2.3 Lapsevanemate ideetalgud lasteaia liikuvamaks muutmiseks.	I pa ideetalgute tingimuste koostamise meeskonna kokkukutsumine; ideetalgute tingimuste koostamine; II pa ideetalgute ellukutsumine ja rakendatava(te) idee(de) valimine	ideede rakendamine	ideede rakendamine	ideede rakendamine	TEL-i koordinaator	Lasteaiad PAK Tervisenõukogu
Tegevus 2.2.4 Riskilaste (ülekaalulised jne) toetussüsteemi loomine.	x	I pa riskilaste arvuline kaardistamine (kooliõed esitavad anonüümsed andmed, arvu); toetussüsteemi koostajate meeskonna loomine; toetussüsteemi loomine; II toetussüsteemi rakendamine	toetussüsteemi rakendamine	toetussüsteemi rakendamine ja tagasiside	PAK	Koolid, lasteaiad Haridusasutuste tugiteenused Põlva Haigla AS

Tegevussuund 2.3 Paikkonna algatused laste regulaarse liikumise toetuseks.						
Tegevus 2.3.1 KOV-i olemasolevate last toetavate liikumissarjade ja liikumisvõimaluste kaardistus (sh ligipääs spordirajatiste kasutamiseks).	II pa kaardistuse meetodika koostamine ja kaardistuse teostamine	I pa kaardistuse raporti koostamine ja paikkondadele nende tugevuste ja nõrkuste kohta tagasiside andmine; ekspertettepanekud laste liikumise toetamiseks paikkondadele	ekspertettepanekute elluviimise seire		Põlva Maakonna Spordiliit	PAK KOV paikkondade spordiklubid
Tegevus 2.3.2 Kampania „Iga paikkonna laps liikuma“	x	I pa kaardistuse meetodika väljatöötamine; üleskutse KOV-ile kaardistada laste hõivatus organiseeritud liikumisvõimalustega – liikumist pakkuv huvitegevus (PAK-i pakutava meetodika põhjal); II pa KOV ideetalgud kampania „Iga laps liikuma“ ellukutsumiseks	I pa kampania „Iga paikkonna laps liikuma“ rakendamine	kampania „Iga paikkonna laps liikuma“ rakendamine; II pa kampania toimimise tagasiside	PAK	KOV, POL Kodanikuühiskond (külaseltsid, MTÜ-d jne)
Tegevus 2.3.3 Laste liikumist „trenni ja trennist koju“ toetava transpordisüsteemi planeerimine ja rakendamine (ühitada sotsiaaltransport ja vabatahtlikkusel/koostööl põhinev transport).	I pa olemasoleva transpordisüsteemi kaardistamine ja kitsaskohtade selgitamine; kitsaskohtade toetussüsteemi arutelude algatamine; II pa paikkonnapõhiste töögruppide ellukutsumine ja kitsaskohtade toetussüsteemi loomine	toetussüsteemide rakendamine ja nende toimimise auditeerimine ja vajadusel „vigade paranduse“ teostamine	toetussüsteemide rakendamine ja nende toimimise auditeerimine ja vajadusel „vigade paranduse“ teostamine	toetussüsteemide rakendamine ja nende toimimise auditeerimine ja vajadusel „vigade paranduse“ teostamine; II pa toetussüsteemi toimimise raport	PAK	KOV Mittetulundusühing Kagu Ühistranspordikeskus Spordi- ja huvikoolid

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasavad partnerid
Eesmärk 3. Põlvamaa väikelaste (0–4) ja eakate (65+) vigastuste ennetamine.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> • 2017. aastal oli Põlvamaal 20 vigastussurma. Puudub info vanuserühmade kohta. Vajalik andmesüsteemi sellekohane teabenõue. Puudub info vanuserühmade kohta. Vajalik andmesüsteemi sellekohane teabenõue. (Allikas: SD30: Surmad soo, põhjuse ja elukoha kohaliku omavalitsuse järgi. TAI andmebaas). • 2016. aastal oli Põlvamaal vigastuste, mürgistuste ja teatavate muude välispõhjuste toime tagajärjel esmahaigusjuhte 4017 (S00-T98). Puudub info vanuserühmade kohta. Vajalik sellekohane teabenõue Eesti Haigekassale. (Allikas: EH11: Esmahaigusjuhud soo, vanuserühma ja maakonna järgi TAI andmebaas). • Eakate ja väikelaste tule-, vee-, kodu- ja liiklusvigastuste nulltolerants (baasväärtused selguvad 2019. aasta I pa vältel). 						
Tegevussuund 3.1 Väikelaste ja eakate vigastuste ennetamise alane infolevi.						
Tegevus 3.1.1 Maakondliku vigastuste ennetamise kommunikatsiooniplaani koostamine (elukaarepõhine). NB! Laste ja eakate vigastuste profiiliks täiendavad päringud haigekassasse.	I pa kom.-plaani koostamise koostöörupi käivitamine; kom.-plaani koostamine (siht- ja sidusrühmade ning edastatavate teemade kaardistamine); II pa kom.-plaani rakendamise läbirääkimised erinevate osapooltega	kom.-plaani rakendamine	kom.-plaani rakendamine; kom.-plaani rakendumise seire	kom.-plaani rakendamine; kom.-plaani rakendumise seire	PAK	Rahvatervise komisjon Põlva haigla Punase Risti Põlvamaa selts, Politsei, päästeamet ja MNT, Eesti Haigekassa KOV (lastekaitse- ja sotsiaaltööspts.)
Tegevus 3.1.2 Väikelaste ja eakate infopaketi koostamine (oluline arvestada, kas info sihtrühmale või mõnele sidusrühmale. NB! Riskigrupid). (Oluline arvestada, millised on infopaketi jagamise kanalid, näiteks väikelaste puhul perekool või lusikapidu).	II pa infopaketi koostamine (ühitada tegevusega 3.1.1); infopaketi tootmine ja levitamine	infopaketi tootmine ja levitamine	infopaketi kaasajastamine, tootmine ja levitamine	infopaketi tootmine ja levitamine	PAK	Rahvatervise komisjon Põlva haigla Punase Risti Põlvamaa selts, Politsei, päästeamet ja MNT, KOV (lastekaitse- ja sotsiaaltööspts.)
Tegevussuund 3.2 Vigastuste ennetamise alased kogukonda kaasavad koostööalgatused						
Tegevus 3.2.1 Vigastuste ennetamisele suunatud koostöö- ja tugivõrgustike loomise ideetalgute algatamine ning ideede rakendamine. Tegevus nõuab eelnevalt ideekavandite ootuste sõnastamist, näiteks: soovime, et eakate kodud oleks turvalised, või soovime, et väikelaste vanemad teavad kodukeskkonna riske jne	II pa ideetalgute tingimuste koostamine; ideetalgute ellukutsumine (ideed peavad kokku viima sihtrühma ja nn vabatahtlikud vigastuste ennetajad /teenusepakkujad); rakendatavate ideede valimine	Ideede rakendamine	Ideede rakendamine ja tagasiside seminar (heapraktikate jagamine)	Ideede rakendamine	PAK	Rahvatervise komisjon Rahvamajad, raamatukogud Küla- jm seltsid, MTÜ-d Punase Risti Põlvamaa selts, KOV (lastekaitse- ja sotsiaaltööspts.)
Tegevus 3.2.2 Koostööpartnerite ühisteabe jagamise ringsõit – sihtgrupp väikelapsed ja eakad (vajadusel kaasatud sidusrühmad). Näiteks 3.1.2 infopaketi jagamine.	II pa koostööpartnerite ühisteabe ringsõidu sisu planeerimine (ühitada tegevusega 3.1.2)	maakonna ringsõidud, mis on ühitatud paikkonna korraldatud sündmustega	maakonna ringsõidud, mis on ühitatud paikkonna korraldatud sündmustega; vajadusel ringsõidu sisu uuendamine	maakonna ringsõidud, mis on ühitatud paikkonna korraldatud sündmustega	PAK	Rahvatervise komisjon Põlva haigla Punase Risti Põlvamaa selts, Politsei, päästeamet ja MNT, KOV (lastekaitse- ja sotsiaaltööspts.)

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasavad partnerid
Eesmärk 4. Põlvamaa tööelise elanikkonna alkoholi liigtarbimine väheneb.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> Vähemalt mõned korrad nädalas alkoholi tarbinud Lõuna Eesti naised 14,3 ja mehi 38%, aastal 2016. (Allikas: TKU23: Alkoholi tarvitamise sagedus viimase 12 kuu jooksul soo ja piirkonna järgi. TAI andmebaas). Põlva valla elanikud, kes on viimase 12 kuu vältel joonud alkoholi iga nädal. Baasväärtus 30 %. (Allikas: Eesti kohalike omavalitsuste alkoholipoliitika pilootprojekti raport 2018. Tervise Arengu Instituut). Alkoholiga seotud vägivalda- ja kuritegevusjuhtumid langustrendis. Põlvamaal tervishoiuteenuse pakkujate registreeritud vigastuste välispõhjused 2017. aastal (vanuserühmas 15+) kokku 4888 vigastust. (Allikas: VIG10: Vigastuste välispõhjused soo, vanuserühma ja maakonna järgi. TAI andmebaas). Põlvamaal tervishoiuteenuse pakkujate registreeritud vigastuste välispõhjused 2017. aastal (vanuserühmas 15+) 100 000 elaniku kohta 15162,45 vigastust. (Allikas: VIG11: Vigastuste välispõhjused 100 000 elaniku kohta soo, vanuserühma ja maakonna järgi. TAI andmebaas). Surmad Põlvamaal 2017. aastal alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse, 15 surmajuhtumit. (Allikas: SD40: Surmad alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse soo ja maakonna järgi. TAI andmebaas). Surmad Põlvamaal 2014.–2017. aastal alkoholitarvitamisest põhjustatud haigustesse 100 000 elaniku kohta – 49,2. (Allikas: Põlvamaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Tervise Arengu Instituut) 						
Tegevussuund 4.1 Liigse alkoholitarbimise ennetustööks sidusrühmade (spetsialistide) võimestamine.						
Tegevus 4.1.1 Sidusrühmade koolitus- ja teabeplaani koostamine ja rakendamine. Ühitada tegevustega 1.1.2.	I pa kaardistusküsimustiku koostamine ja elluviimine; II pa koolitus- ja teabeplaani koostamine	koolitus- ja teabeplaani rakendamine	koolitus- ja teabeplaani rakendamine	koolitus- ja teabeplaani rakendamine	PAK	Noortekeskused Koolid, lasteaiad KOV, Huvikoolid Politsei, päästeamet ja MNT, Kogukonnad (küla liikumine jne) jne
Tegevus 4.1.2 Teavitusseminarid KOV-i otsustajatele ja planeerijatele. Milliste alkoholitarbimise piirangutega väljastada avalike ürituste lube? Kuhu millist reklaami lubada?	X	I pa seminari sisu planeerimine; II pa 1 x teavitusseminar KOV-i otsustajatele	X	1 x teavitusseminar KOV-i otsustajatele	PAK	Turvalisuse nõukogu KOV, Politsei, päästeamet ja MNT, Rahvatervise komisjon
Tegevus 4.1.3 Riiklike alkoennetuskampaaniate kaardistamine, et planeerida toetavaid tegevusi ja teavitusi maakonnas.	nov–dets järgneva aasta kampaaniate kaardistamine ja toetustegevuste planeerimine	nov–dets järgneva aasta kampaaniate kaardistamine ja toetustegevuste planeerimine	nov–dets järgneva aasta kampaaniate kaardistamine ja toetustegevuste planeerimine	nov–dets järgneva aasta kampaaniate kaardistamine ja toetustegevuste planeerimine	PAK	Turvalisuse nõukogu KOV, Politsei, päästeamet ja MNT, Rahvatervise komisjon
Tegevussuund 4.2 Süsteemne ennetustegevuste ellukutsumine ja praktiseerimine.						
Tegevus 4.2.1 Sotsiaalmeedias (Põlvamaa Arenduskeskuse FB) „vähem alkoholi“ heapraktika ja positiivse sõnumi regulaarne edastamine (vähemalt kord kuus).	I pa sotsiaalmeedia-kanalite kaardistamine, kuhu sõnumeid edastada; sõnumi koostamise vastutuse jagamine, kuude kaupa, koostööpartnerite vahel (spontaanseid sõnumeid ei tohiks välistada); „vähem alkoholi“ siduva tunnuse või logo koostamine, mis seoks läbi aastate esitatavaid sõnumeid II pa „vähem alkoholi“ sõnumite regulaarne edastamine	12 kuud „vähem alkoholi“ sõnumite edastamine	12 kuud „vähem alkoholi“ sõnumite edastamine	12 kuud „vähem alkoholi“ sõnumite edastamine	PAK	Turvalisuse nõukogu KOV, Politsei, päästeamet ja MNT, Rahvatervise komisjon
Tegevus 4.2.2 Alkoholimüüjate teavitamine vastutusest kontrollistmise kaudu.	2018. aasta kontrollistmise tulemustest teavitamine	kontrollistmise sooritamine ja avalikkuse teavitamine	x	kontrollistmise sooritamine ja avalikkuse teavitamine	PAK	Turvalisuse nõukogu KOV, Politsei Rahvatervise komisjon Alkoholi müüjad
Tegevus 4.2.3 Koolinoorte kampaania „Mida hiljem proovid, seda rohkem hoolid“ rakendamine (põhikool, gümnaasium, kutseharidusasutused).	II pa kampaania ideede korjamiseks lähteülesande koostamine (kampaaniaga peaks saama liituda grupp, asutus jne)	I pa kampaania ideede korjamine Põlvamaa noortefoorumil; II kampaania rakendamine	kampaania rakendamine (kampaaniaga liitujate arvu kasv)	kampaania rakendamine (kampaaniaga liitujate arvu kasv); II pa kampaania tulemuslikkuse tagasivõtte	PAK	Noortekeskused Koolid (sh kutseõpe) KOV, Huvikoolid Kogukonnad (küla liikumine jne) jne

Tegevus 4.2.4 Kui palju on Põlvamaal „lonkijaid“ ja kes nad on (lapsed ja noored, kes on huvitegevusetu).	X	I pa töötada välja metoodika, kuidas kaardistada lonkijaid ja kuidas neid rakendada; II pa "lonkijate" kaardistamine rakendamine	I pa „lonkijate“ rakendamine; II pa „lonkijate“ kaardistamine rakendamine	I pa „lonkijate“ rakendamine; II pa „lonkijate“ kaardistamise rakendamine; tegevuse tulemuslikkuse tagasiside	PAK	KOV, Noortekeskused Koolid (sh kutseõpe) Huvikoolid
Tegevus 4.2.5 Ringsõiduseminar „Hea tööandja“. Süsteemis miniloengud ja arutelud vaheldumisi. Näiteks heapraktika näide „Kuidas toimusid suvepäevad ilma alkoholita / vähema alkoholiga“ ning sellele järgneb juhitud arutelu „Mis võiks olla suvepäevadel alkoholi asemel“.	II pa seminari kava koostamine	1 x seminar (Põlva)	2 x seminar (Räpina)	3 x seminar (Kanepi)	PAK	KOV, PAK ettevõtluse valdkond, ettevõtjad Tervise Arengu Instituut
Tegevus 4.2.6 Täiskasvanutele liigse alkoholitarbimise asendustegevuste ideekorje ja ideede rakendamine.	II pa ideekorje lähteülesande koostamine (saab ühitada tegevusega 4.2.3)	I pa ideekorje ühitada mõne kodukandi üritusega; II parimate ideede rakendamine	parimate ideede rakendamine	parimate ideede rakendamine (ideede rakendajate arvu kasv); II pa kampaania tulemuslikkuse tagasiside	PAK	KOV, PAK MTÜ, ettevõtluse jm valdkonnad MTÜ Liikumine Põlvamaa Kodukant
Tegevussuund 4.3 Alkoholi liigtarvitajate rehabiliteerimine						
Tegevus 4.3.1 Programmi „Tervem ja kainem Eesti“ eksport maakonda (alkoholitarvitamise häire ravi).	I pa kaardistus, kas ja kui palju on maakonna inimesi programmiga hõivatud? Kui suur on vajadus KOV-i hinnangul? Selgitada programmiga liitumise ja inimeste teenusele saatmise võimalused II maakonna inimestele teenuse kättesaadavuse võimaldamine	maakonna inimestele teenuse kättesaadavuse võimaldamine; II protsessi edasine planeerimine ja rakendamine (riikliku programmi lõppemise aastat)	tegevuste rakendamine	tegevuste rakendamine	PAK	KOV sotsiaaltöötajad AS Põlva haigla ja perearstid, Tervise Arengu Instituut
Tegevus 4.3.2 Tugisüsteem alkoholi liigtarvitajate peredele (sh lapsed). Ühitada tegevusega 1.3.2	II pa olemasolevate tugivõrgustike kaardistamine ning vajaduse ja aktiivsuse kirjeldamine; Põlva valla heapraktika jagamine.	tugivõrgustiku rakendamine kõigis omavalitsustes	tugivõrgustiku rakendamine	tugivõrgustiku rakendamine ja tagasiside	PAK	Rajaleidaja, KOV-i sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad Koolid ja lasteaiad Noortekeskused Politsei, perearstid

PÕLVAMAA TERVISE JA HEOLU TEGEVUSKAVA 2019–2022, ELLUVIIMISE TEGEVUSKAVA

Tegevuskava elluviimine eeldab riigi, maakonna, kohalike omavalitsuste ja paljude teiste koostööpartnerite koostööd.

Põlvamaa tervise ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022 toetab Põlvamaa arengustrateegia 2035+ tegevussuuna 1.4 „Tervete, hoitud ja õnnelike elanike maakond“ elluviimist. Põlvamaa tervise- ja heaolu tegevuskava ajakohastab Põlvamaa Arenduskeskuse (PAK) rahvatervise komisjon vastavalt järgnevale tegevuskavale:

Eesmärgid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk: profiili protsessi järjepidevuse tagamine.						
Tegevussuund 1. Tervise ja heaolu tegevuskava ja profiili teavitustöö.						
Tegevus 1.1 Dokumendi tutvustus.	I pa Põlvamaa Omavalitsuste Liidu (POL) üldkoosolek; Põlvamaa KOV-ide volikogus; maakonna turvalisuse nõukogu	x	x	x	PAK	x
Tegevus 1.2 Partnerite ja laiema üldsuse teavitamine.	I pa teavitatakse partnereid ja rahvatervise komisjoni liikmed teavitavad grupe, keda nad esindavad				PAK-i ennetustöõspetsialist	rahvatervise komisjon
Tegevussuund 2. Profiili ja tegevuskava uuendamine.						
Tegevus 2.1 Rahvatervise komisjon koostab/koondab ülevaate profiili tegevustest.	2 x aastas	2 x aastas	2 x aastas	2 x aastas	PAK-i ennetustöõspetsialist	rahvatervise komisjon ja profiili partnerid
Tegevus 2.2 Turvalisusenõukogule aruandlus profiili tegevustest	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	PAK-i ennetustöõspetsialist	rahvatervise komisjon ja profiili partnerid
Tegevus 2.3 Tervise- ja heoluprofiili ning tegevuskava uuendamine	x	I kv 2019 ülevaate koostamine; II kv KOV-ide aruandlus ja ettepanekud 2021. aastaks	I kv 2020 ülevaate koostamine; II kv KOV-ide aruandlus ja ettepanekud 2022. aastaks	I kv 2021 ülevaate koostamine; II kv KOV-ide aruandlus ja ettepanekud 2022. aastaks; I kv otsus järgmise nelja-aastase tegevusperioodi planeerimise kohta (kas jätkatakse või uus); III-IV 2023.–2026. aasta perioodi arengu kinnitamine	PAK	rahvatervise komisjon ja profiili partnerid

1. PÕLVAMAA RAHVASTIK NING TERVISE JA HEAOLU OLUKORD

Irena Viitamees

SA Põlvamaa Arenduskeskus

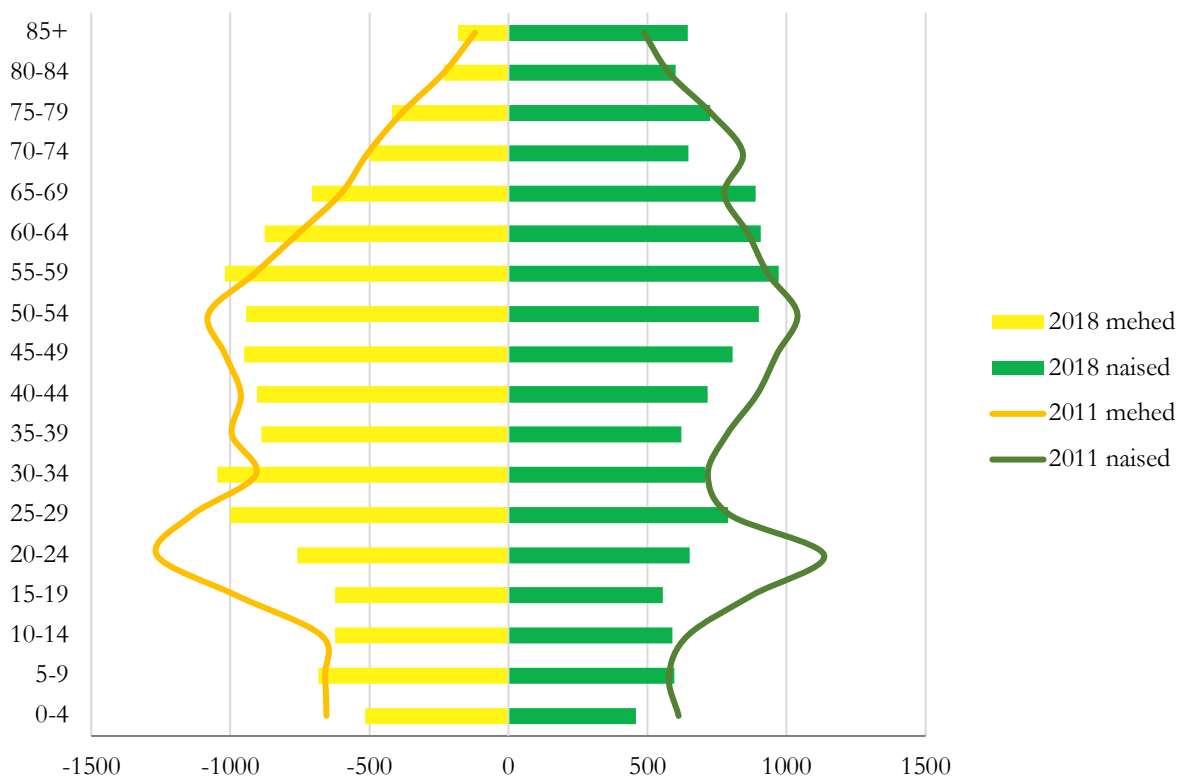
Ennetustöö spetsialist

Tervis on keeruline nähtus, seda mõjutavad paljud olulised, tervishoiuvaldkonnast sõltumatud tervisemõjurid nagu haridus, majanduslik toimetulek, tööhõive, sotsiaalne sugu, etniline päritolu, sotsiaalkaitsesüsteem, majanduspoliitika ja tervishoiusüsteem. Seega tuleb terviseprobleemide lahendamisel mõelda laiapõhjaliselt ja terviklikult.

Rahvastik

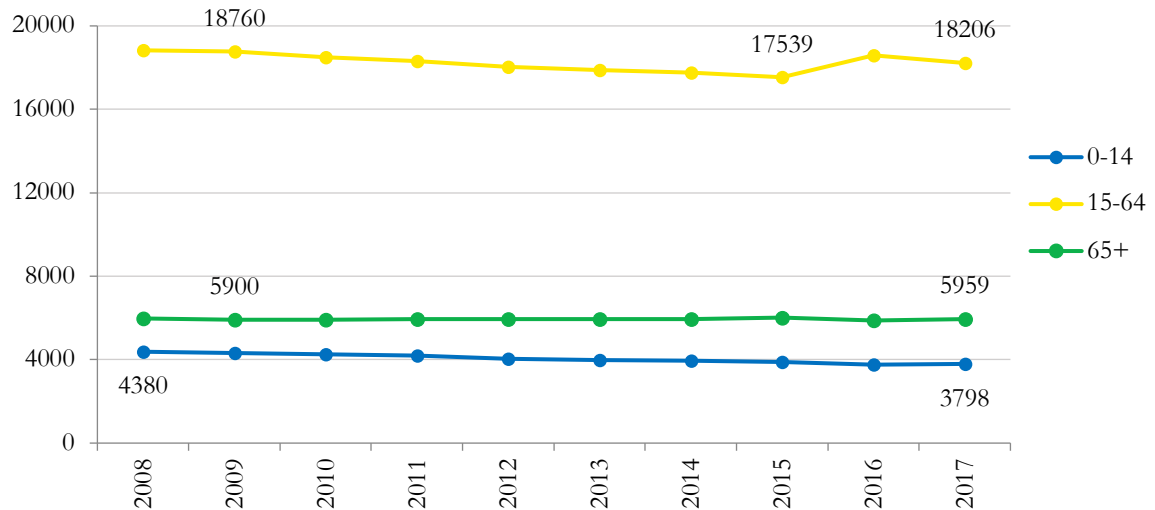
Põlva maakonnas elab 01.01.2018 seisuga 25 654 inimest (2% Eesti rahvastikust), neist 12 871 meest (50,1%) ja 12 783 naist (49,8%). Põlvamaa on viieteistkümne Eesti maakonna hulgas rahvaarvu poolest 13. kohal.

Rahvastikupüramiid (Joonis 1) kirjeldab, et võrreldes 2011. aastaga on tööealiste elanike arv Põlvamaal vähenenud mitmete vanusgruppide lõikes. 20-24-aastaste seas on elanike arv vähenenud 59% võrra. Vanemate elanike osakaal, eriti naiste osas, on pisut tõusnud.

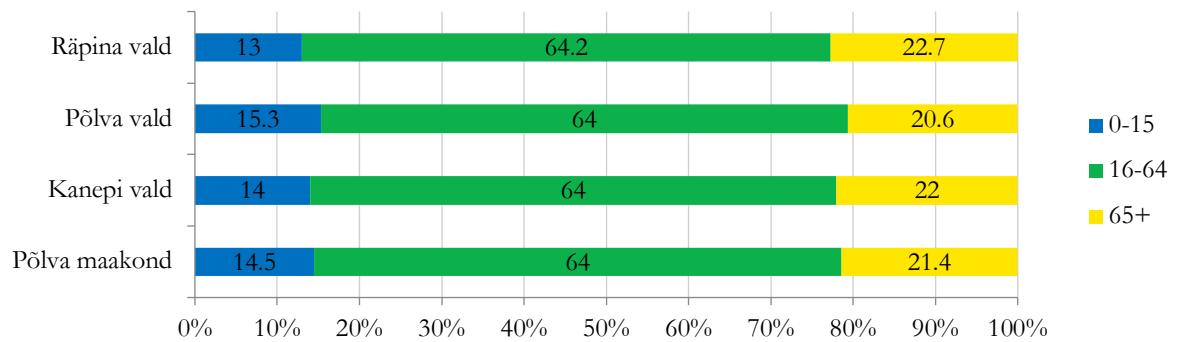

Joonis 1. Põlvamaa rahvastik soo ja vanusgruppide lõikes 1. jaanuari seisuga aastatel 2011 ja 2018. Allikas: Rahvastikuregister

2008. aastal oli 0-14-aastaseid elanikke Põlvamaa rahvastikus 15% (Eesti keskmine 18%). 01.01.2017 seisuga oli 0-14-aastaste laste osakaal langenud 13,5 protsendile (Eesti keskmine 15,6%). Eakate osakaal Põlvamaa rahvastikust on ligikaudu 22% (Joonis 2 ja Joonis 3).

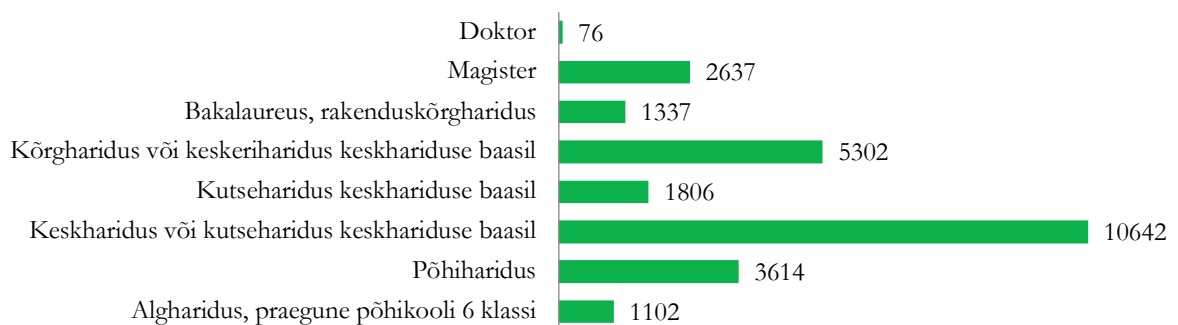

Joonis 2. Rahvastiku vanusgrupid Põlvamaal aastatel 2008-2017. Allikas: Statistikaamet

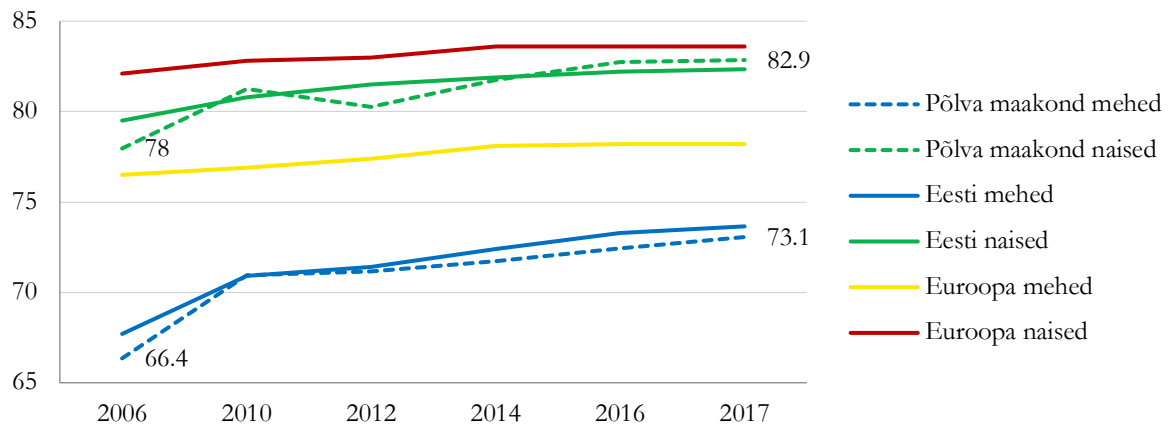
Joonis 3. Rahvastiku vanuseline koosseis haldusreformi järgsetes valdades seisuga 01.01.18. Allikas Statistikaamet

Haridustase mõjutab oluliselt inimeste tervisekäitumist ja sotsiaalmajanduslikku olukorda laiemalt. Iga edasi õpitud aasta annab paremad võimalused hoida tervist, täiendada oskusi, suurendada tööturul osalemist jne (Valk, A. 2016).

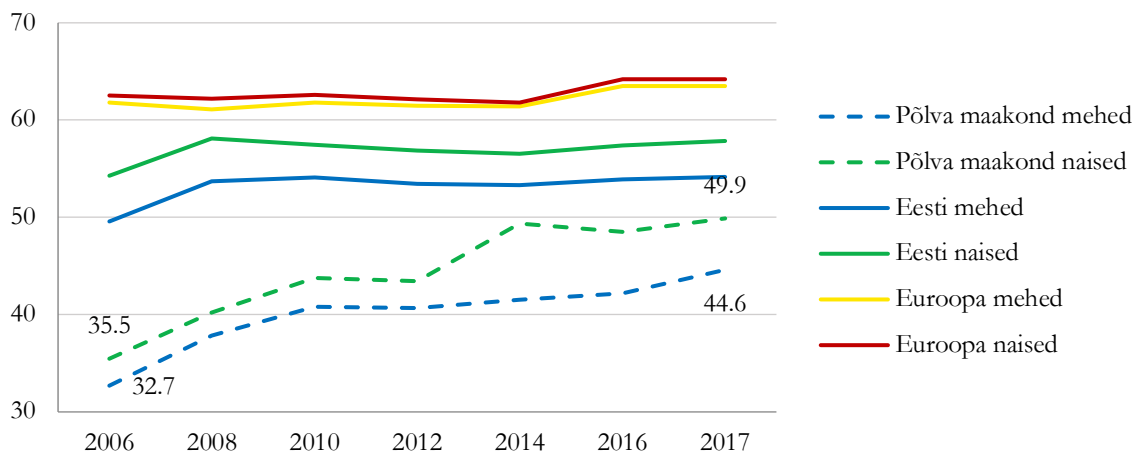
Joonis 4. Vähemalt 15-aastaste haridustase 01.01.18 seisuga Põlvamaal. Allikas statistikaamet

Põlva maakonna meeste keskmine oodatav eluiga sarnaneb Eesti meeste koondnäitajaga, kuid on kuue aasta võrra madalam kui Euroopas elaval mehel. Põlvamaa ja Eesti naiste osas on erinevused vähem märgatavad (Joonis 5).

Joonis 5. Keskmiselt elada jäävate aastate arv vanuses 0 aastat. Allikas Statistikaamet, Eurostat.

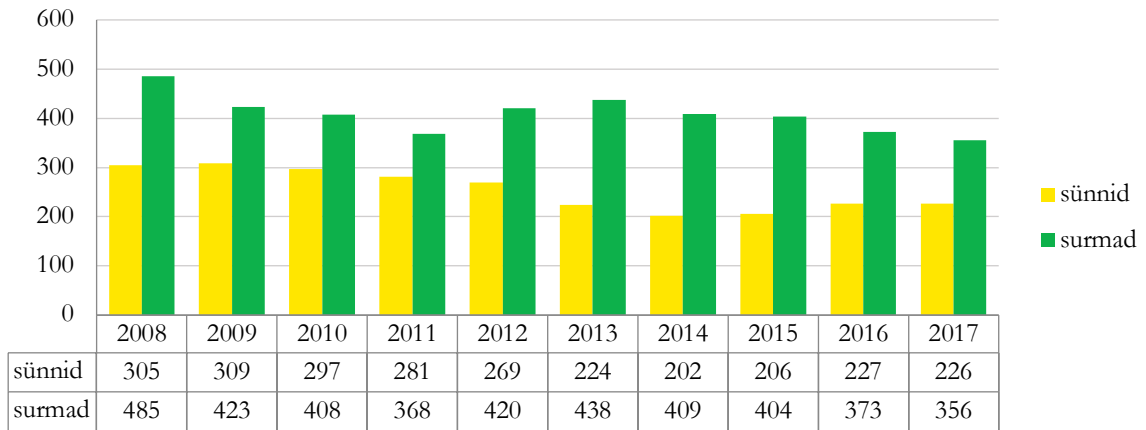
Kuigi keskmiselt elada jäävate aastate arv 0 vanuses on viimaste aastatega märgatavalt tõusnud, siis nendest tervisepiiranguteta elavad Põlvamaa mehed Eesti teiste maakondade meestega võrreldes vähem (Joonis 6).

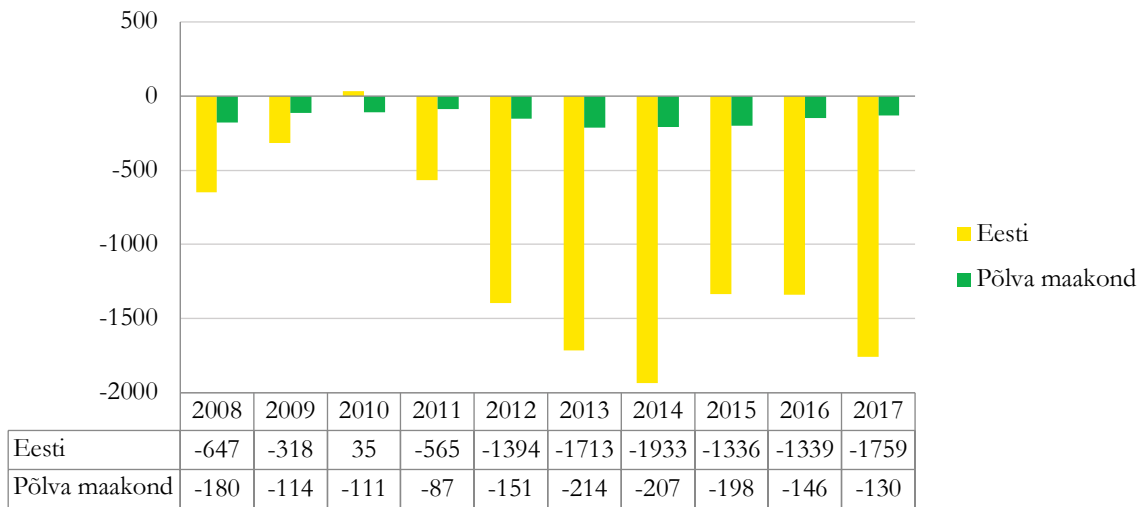
Joonis 6. Tervena elatud aastad. Allikas Statistikaamet, Eurostat

Vahemikus 2008-2017 sündis Põlvamaal keskmiselt 255 last. Sünnimus oli väikseim 2014. aastal (202 sündi) ja kõrgeim 2009. aastal (309 sündi) (Joonis 7).

Põlva maakonnas on loomulik iive negatiivne alates 1990. aastast (Eestis alates 1991. a). 2010. aastal oli Eesti loomulik iive positiivne ehk sündide arv ületas surmade arvu. Suurim negatiivne iive Põlvamaal oli 2014. aastal (Joonis 8).

Joonis 7. Elussünnid ja surmad Põlva maakonnas perioodil 2008-2017. Allikas Statistikaamet.

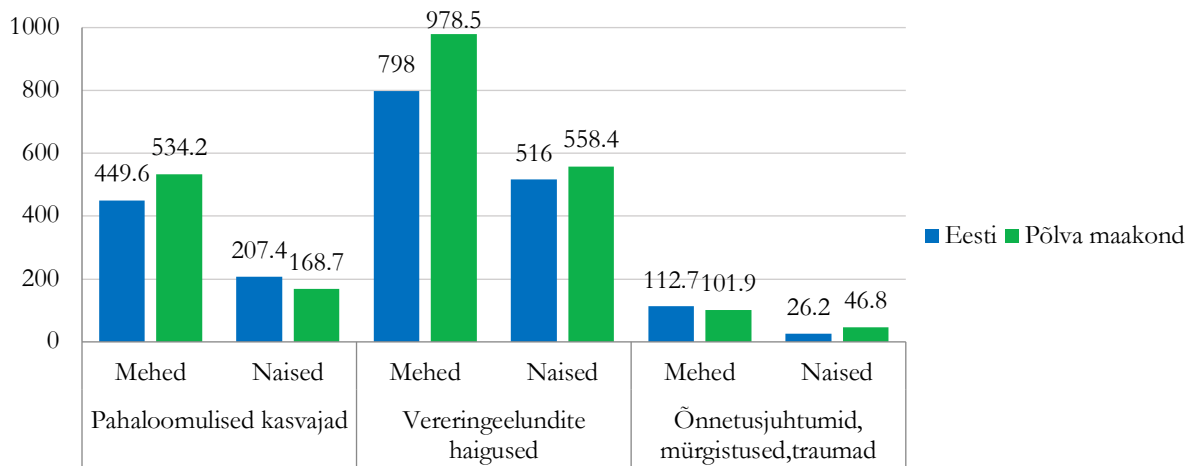
Joonis 8. Loomulik iive Põlvamaal ja Eestis. Allikas Statistikaamet

Suremus ja haigestumus Põlvamaal

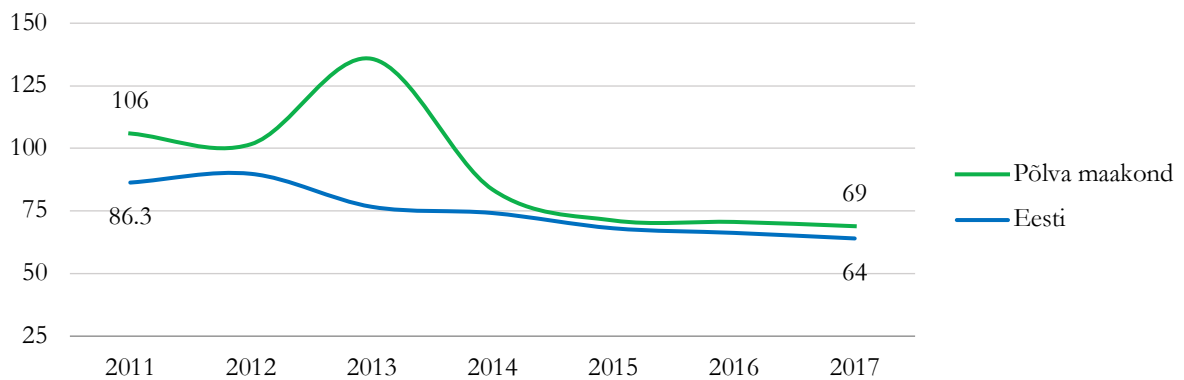
Standarditud suremuskordaja arvutamisel on arvestatud maakonna soolis-vanuselist koosseisu ning selle mõju maha arvatud. See omakorda võimaldab võrrelda end teiste maakondade ja kogu Eestiga.

Nii nagu Eestis on ka Põlvamaal surma põhjuste seas esikohal suremus südame- veresoonekonna haigustesse. Põlvamaa ning Valga- ja Ida- Virumaa näitavad halvimat tulemust võrreldes teiste Eesti maakondadega. Enim vereringeelundkonna haigustest esineb Põlvamaal südame isheemiatõbe (tervise statistika andmebaas). Teisel kohal on Põlvamaal suremus pahaloomulistes kasvujatesse, kus meeste surmade osakaal on tunduvalt kõrgem naiste omast (Joonis 9).

Põlvamaa inimeste suremus vigastustesse ja mürgistustesse on langenud Eesti keskmisele tasemele, kuid jätkuvalt on see number liiga suur nii Põlvamaal kui ka Eestis (Joonis 10). Välisest põhjustest tekkinud vigastustest enam esineb Põlvamaal kukkumisi ning eluta mehaanilise jõu toimel tekkinud vigastusi. Kui pidada silmas tõsiasja, et kõik õnnetussurmad on õigeaegselt kavandatud sekkumismeetmetega ennetatavad, siis peab tõdema, et ka 68 surma aastas on väga suur number. Õnnetussurmad suurendavad üldist tervisekaotust, kuna neid juhtub ka nooremas eas inimestega.

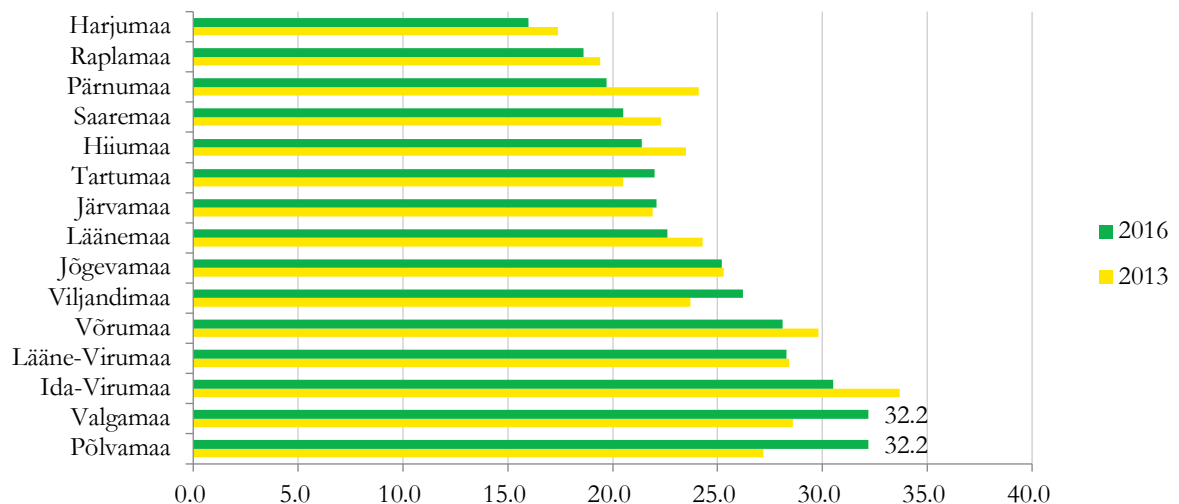
Joonis 9. Standarditud suremuskordaja 100 000 elaniku kohta 2017.a. Allikas: Tervise Arengu Instituut

Joonis 10. Surmad vigastustesse ja mürgistustesse. Standarditud kordaja 100 000 elaniku kohta. Allikas: surma põhjuste register.

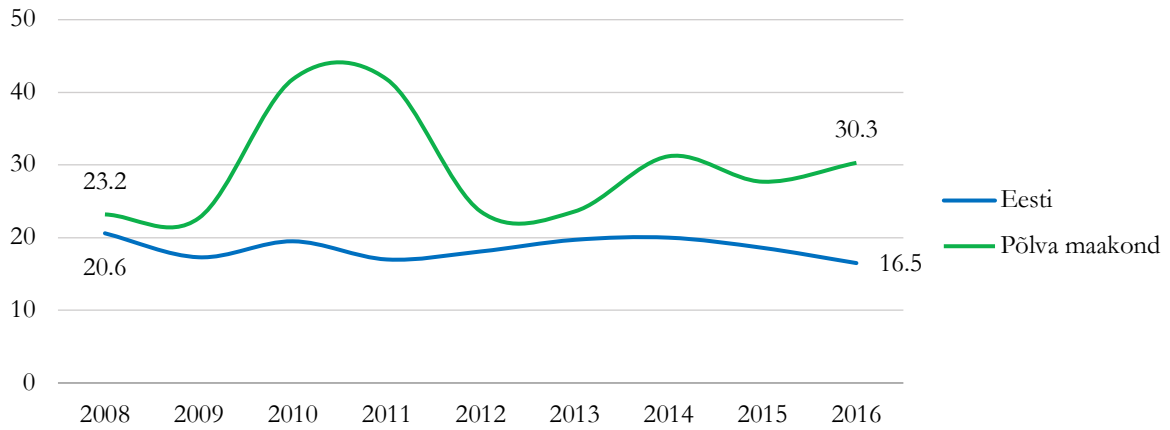
Majanduslik toimetulek

Iga kolmas elanik Põlvamaal ja Valgamaal elas 2016. aastal suhtelises vaesuses ehk 32,2% elanike sissetulek oli alla 60% riigi elanike keskmisest netosissetulekust. See on kõige halvem näitaja võrreldes teiste Eesti maakondandega (Joonis 11).

Joonis 11. Suhteline vaesus ja ilmajätuse määr (%) Eestis aastatel 2013/2016. Allikas: Statistikaamet.

Vaesust mõõdetakse leibkonna netosissetuleku järgi, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga. Põlvamaal elas 2016. aastal suhtelises vaesuses 30% lastest (Joonis 12).

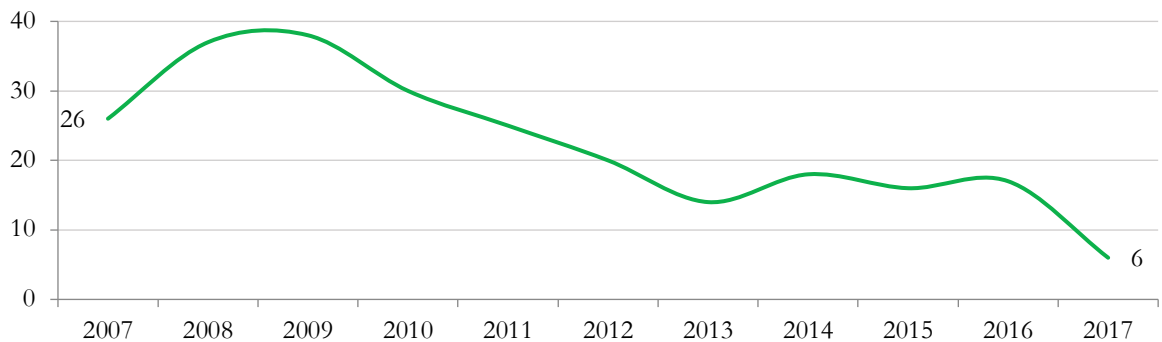

Joonis 12. Suhtelise vaesuse ja materiaalse ilmajätuse määr (%) laste seas Põlvamaal. Allikas: Statistikaamet.

Tervisekäitumine

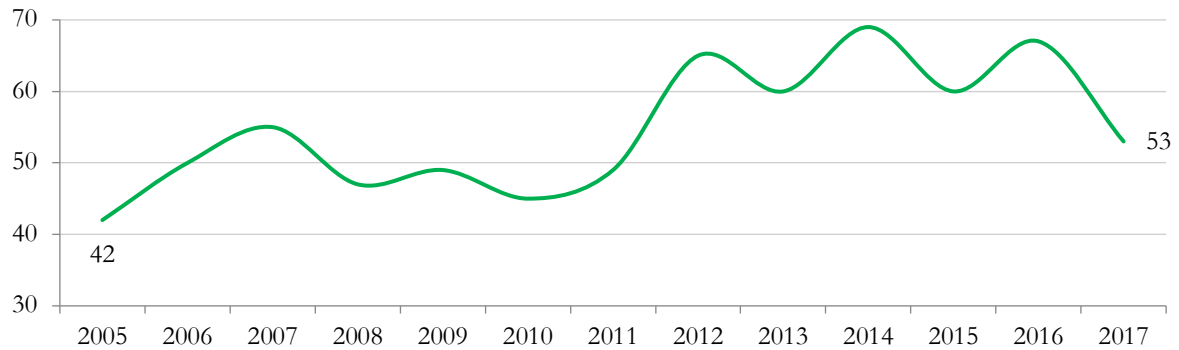
Euroopa laste rasvumise seire 2015/2016 Eesti laste uuringu tulemused kinnitavad, et tasakaalustamata toitumise ja vähese liikumise tõttu on ülekaaluline või rasvunud iga neljas 1. klassi laps. Nimetatud uuringu järgi on Põlvamaal ülekaalulisi 1. klassi lapsi 15,6% ja rasvunud lapsi 11,6%. Põlvamaalt osales uuringus 11 kooli (Metsoja, A., jt 2018).

Suitsetamine rasedate seas on 2009. aastast alates olnud langustrendis (Joonis 13). Põlva Haiglas on olemas suitsetamisest loobumise kabinet. Suitsetav lapseootel naine suunatakse suitsetamisest loobumise nõustamise kabinetisse. Nõustamisele kaasatakse terve pere, et lapseootel naist ümbritseks toetav keskkond.

Joonis 13. Suitsetamine raseduse ajal Põlva maakonnas. Allikas: Tervise Arengu Instituut

2017. aastal registreeriti Põlvamaal 53 tööõnnetust, millest 39 (74%) olid kerged ja 14 (26%) rasked tööõnnetused (Joonis 14). Tööõnnetuste arv on kasvanud nii Eestis kui ka Põlvamaal. Peamiseks põhjuseks peab Tööinspektsioon asjaolu, et arstil on teavitamise kohustus, kui tema juurde saabub tööõnnetuses viga saanud patsient. Samuti on Tööinspektsioon läbi viinud teavituskampaniaid, mille tulemusena on tööandjad ja töötajad teadlikumad, mida teha, kui on juhtunud tööõnnetus ning seda ei püüta varjata.

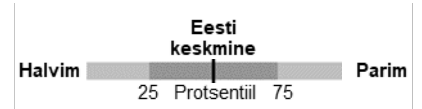

Joonis 14. Tööõnnetused Põlvamaal. Allikad: Tööinspeksioon; Tervise Arengu Instituudi tervise ja heaolu ülevaade 2018

Tabel 1 võrdleb maakonna tervisenäitajaid ülejäänud Eestiga. Maakonna positsiooni Eesti keskmise suhtes näitab värviline ring, halli ribana on toodud kogu Eesti näitajate jaotus.

Tabel 1. Põlvamaa tervise ja heaoluülevaade 2018.

- Parem kui Eesti keskmine
- Ei erine oluliselt Eesti keskmisest
- Halvem kui Eesti keskmine

	Näitaja *	Maakond		Eesti keskml.	Eesti halvim	Positsioon Eesti keskmise suhtes	Eesti parim
		Arv	Kordaja %				
Rahvastik	0 Meeste keskmine eluiga	72	72,4	73,2	69,5		74,9
	1 Naiste keskmine eluiga	83	82,7	81,9	79,7		83,1
	2 Meeste tervena elatud aastad	42	42,2	53,9	42,2		62,0
	3 Naiste tervena elatud aastad	49	48,5	57,4	48,5		67,3
	4 Loomulik iive*1000	-184	-6,6	-1,2	-8,3		2,2
	5 Laste (0-14-aastaste) osatähtsus (%)	3798	13,6	16,2	11,6		18,5
Võrdsed võimalused	6 Eakate (>65-aastaste) osatähtsus (%)	5959	21,3	19,3	22,7		17,3
	7 Tööhõive määr (%)	..	48,5	65,6	48,5		71,3
	8 Keskmine brutokuupalk (€)	864	864,0	1146,0	864,0		1271,0
	9 Suhtelise vaesuse määr (%)	..	32,2	21,1	32,2		16,0
	10 Registreeritud töötuse määr (%)	..	10,7	6,8	12,8		3,6
	11 Laste suhtelise vaesuse määr (%)	..	27,2	18,5	46,4		13,1
Rahvastiku tervise seisund	12 Abivajavad lapsed*1000	380	13,8	6,0	15,9		0,8
	13 Positiivne tervise enesehinnang (>16a) (%)	..	36,9	55,0	28,5		63,6
	14 Tervisest tingitud piirangud (>16a) (%)	..	56,5	34,4	56,5		28,2
	15 Depressiooni esinemine - mehed (>16a) (%)	..	11,3	5,8	12,0		2,8
	16 Depressiooni esinemine - naised (>16a) (%)	..	11,0	10,3	21,7		4,7
	17 Haiglaravil viibinud vigastuste tõttu*1000	363	12,9	10,2	13,3		8,4
	18 Pahaloomuliste kasvajate esmasjuhud*1000	205	7,5	6,6	8,4		6,0
	19 Tuberkuloosi esmahaigestumus*100 000	6	20,4	16,0	28,7		0,0
	20 Seksuaalsel teel levivad haigused (va HIV)*100 000	27	98,4	116,3	186,6		37,7
	21 HIV nakkusjuhud*100 000	0	1,2	22,1	76,2		0,0
	22 Puudega inimeste osatähtsus (%)	6924	24,8	11,4	24,8		6,9
	23 Puudega laste (0-15a) osatähtsus (%)	407	10,1	5,3	10,2		3,2
24 Surmad enne 65. eluaastat*100 000	73	3,3	3,1	5,3		2,3	
25 Surmad vigastustesse ja mürgistustesse*100 000	21	57,7	58,2	101,2		37,2	
26 Alkoholisurmad*100 000	14	49,2	36,0	70,6		22,6	
27 Surmad vereringeelundite haigustesse*100 000	219	360,4	312,1	401,0		268,9	
28 Surmad pahaloomulistes kasvajatessse*100 000	96	184,3	175,7	240,9		142,5	

Tervislik eluviis	29	Purju joomine viimasel kuul (mehed, 15–70a) (%)	..	21,9	28,0	40,9		21,9
	30	Purju joomine viimasel kuul (naised, 15–70a) (%)	..	7,0	5,7	11,8		2,2
	31	Ülekaalulised ja rasvunud (16–74a) (%)	..	61,9	47,6	61,9		41,3
	32	Suitsetajad (15–70a) (%)	..	21,3	23,5	30,1		19,1
	33	Raseduse ajal suitsetajad (%)	17	8,6	5,9	12,0		3,1
	34	Teismeliste (15–17a) rasedused* ¹⁰⁰⁰	7	16,9	16,2	35,8		6,3
Tõetav elukeskkond	35	Piisav puu- ja köögiviljade söömine (15–70a) (%)	..	3,5	2,2	0,7		100,0
	36	Piisav liikumine (16–74a)	..	76,2	70,8	44,1		89,5
	37	Vaktsineerimisega hõlmatus 2-aastaselt (%)	..	95,9	93,4	90,9		98,8
	38	Rinnavähi sõeluuringutega hõlmatus (%)	749	59,4	56,4	54,2		68,3
	39	Emakakaelavähi sõeluuringutega hõlmatus (%)	491	50,3	46,0	40,0		53,7
	40	Elukoha turvaliseks hindamine (15–70a) (%)	..	92,6	84,7	70,0		97,1
	41	Isikuvastased kuriteod* ¹⁰⁰⁰	203	7,3	5,1	7,3		2,5
	42	Varavastased kuriteod* ¹⁰⁰⁰	239	8,6	12,0	15,2		3,8
	43	Rasked ja surmavad tööõnnetused* ^{100 000}	14	1,4	1,5	2,8		0,8
	44	Läikluses hukkunud ja vigastatud* ¹⁰⁰⁰	44	1,6	1,4	1,7		0,8
	45	Tabatud joobes juhid* ¹⁰⁰⁰	212	7,7	5,4	10,3		4,0
	46	Tuleõnnetustes kannatanud* ^{100 000}	9	31,2	17,8	45,7		11,3
	47	Hoonetulekahjude arv* ^{100 000}	32	1,2	1,2	2,0		0,9
48	Uppumised ja veeõnnetustest päästetud* ^{100 000}	3	12,0	5,9	22,6		2,0	
49	Perearstide arv* ^{100 000}	17	148,4	151,8	125,0		183,7	

Allikas. Tervise Arengu Instituut

Kasutatud allikad

Metsoja, A., Nelis, L., Nurm, E. (2018). Euroopa laste rasvumise seire. Tallinn.

https://intra.tai.ee/images/prints/documents/152456745217_euroopa_laste_rasvumise_seire_est_.pdf [26.10.18]

Valk, A. 2016. Madala haridustasemega noored.

https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_madala_haridustasemega_noorte_osakaal.pdf [26.10.18]

2. PÕLVA MAAKONNA RUUMILINE PLANEERIMINE

Marika Saks

Rahandusministeerium

Regionaalhalduse osakonna ruumilise planeerimise peaspetsialist

Ruumilise planeerimise kaudu luuakse eeldused inimeste vajadusi ja huve arvestava tasakaalustatud ruumilise arengu, kvaliteetse elukeskkonna kujunemiseks. Erineva tasandi planeeringutega luuakse eeldused kasutajasõbraliku ja turvalise ruumilise struktuuri olemasoluks ja säilimiseks ning esteetilise miljöö arenguks.

Maakonna tasandil suunab ruumilist arengut Põlva maakonnaplaneering 2030+, mille kehtestas maavanem 18.08.2017. Maakonnaplaneering on aluseks kohalike omavalitsuste üldplaneeringute koostamisel ja selle peamiseks eesmärgiks on sisendi andmine kohalikul tasandil ruumilise arengu kavandamiseks, tuues tasakaalustatud arengu kontekstis välja nii olulised riikliku kui kohaliku tasandi vajadused. Maakonnaplaneering annab üldised suunised kohalike omavalitsuste üldplaneeringutele ja need omakorda väiksemaid alasid käsitlevatele detailplaneeringutele. Maakonna ruumilise arengu visioonis tuuakse olulisena välja asjaolu, et elanike igapäevaelu toimimine tugineb uuenduslike ja paindlike lahenduste rakendamisele ning mugavatele ühendustele oluliste keskustega Põlvamaal ja naabermaakondades. Sellega soovitakse tagada kvaliteetne elukeskkond erinevates Põlvamaa piirkondades.

Tervise- ja heoluprofiili kontekstis on maakonnaplaneeringu olulisemad teemad asustuse suunamine, teenused ja nende kättesaadavus ning transpordiühendused, looduskeskkonna väärtused ja puhkealad, tehniline taristu ning elanikkonna turvalisus. Kõigi teemade kohta on maakonnaplaneeringus välja töötatud üldised põhimõtted ja tingimused arengu kavandamiseks.

Asustuse suunamine, teenused ja nende kättesaadavus, ühistransport ja kergliiklus, tehniline taristu

Põlvamaa ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused:

- asustuse areng Põlvamaal tugineb olulisel määral väiksemate, kohaliku tasandi keskuste võrgule, lisaks maakonna keskuslinnadele ja väljaspool maakonda paiknevatele, Põlvamaa elanike jaoks tähtsatele keskuslinnadele, eelkõige Tartu, kuid ka Võru ning Otepää;
- Põlvamaal puudub vajadus täiendavate suuremate tootmisalade määramiseks, eeldatavalt koondub ettevõtlus- ja tootmistegevus valdavalt olemasolevate keskuste piirkonda, kus on olemas toetav tugitaristu.

Tuginedes neile põhimõtetele keskendub maakonnaplaneeringu lahendus erineva tasandi keskuste võrgustiku määramisele ja olemasolevate keskuste tugevdamisele, et luua eeldused kahaneva elanikkonna tingimustes toimivaks asustusstruktuuriks, kus teenused ja töökohad on koondunud väljakujunenud keskustesse. Keskustega seotakse teedevõrk, sh määratakse kergliiklusteede vajadus ja põhimõtteline paiknemine ning ühistranspordi lahendus.

Põhimõtted keskustes asuvate teenuste ja töökohtade kättesaadavuse tagamiseks maakonnas:

- teenuste ja töökohtade kättesaadavus põhineb ühistranspordil – inimene sõidab teenuse juurde, vajadusel tuleb ühistranspordikorraldust vastavalt korrigeerida;

- ühistranspordi liinide ja graafikute kujundamisel peab olema tagatud ühistranspordiga keskuslinna tööle ja kooli käimise võimalus;
- alternatiivselt tuleb soodustada teenuste ja töökohtadeni jõudmiseks kergliikluse kasutamise võimalusi ning tihendada kergliiklusteede võrgustikku.

Äärealadel põhineb teenuste kättesaadavus eelkõige väiksemate keskuste tugevdamisel ja paindlikel lahendustel: nt teenus sõidab kohale perioodiliselt (kauplusauto, raamatukogu jms), tellimussõidud väiksemate sõidukitega üksikutele tellijatele (nõudebuss), interneti-põhised lahendused, mis eeldab interneti piisava kättesaadavuse ja kvaliteedi olemasolu kõikides piirkondades. Esile on kerkimas teenuste pakkumise kogukonna-põhine korraldus, mille näiteks on külakeskuste, seltsimajade jmt asutuste levik ning toimimisloogika. Arendustegevuste planeerimisel tuleb silmas pidada, et teenuste olemasolu ja kättesaadavus mõjutab otseselt inimeste heaolu.

Keskuste 4-astmeline hierarhia lähtub põhimõttest, et madalama taseme keskustest kõrgemale liikudes lisandub teenuseid. Tulenevalt piirkondlikest eripäradest ei pruugi kõikides keskustes olla kõiki soovitatavaid teenuseid, mistõttu üksikute teenuste tagamiseks tuleb kaaluda ja rakendada erinevaid arendusvõimalusi, arvestades omavalitsuse profiiliga:

- teenuste tekitamine kohapeal;
- ühistranspordi korraldamine teenuse kättesaadavuse parandamiseks, kergliiklusteede võrgustiku arendamine (inimene läheb teenuse juurde);
- paindlikud lahendused (teenuse toomine inimeseni).

Maakondliku keskuse tasemel ei pea kõik teenused asuma otseselt Põlva linnas, vaid rahuldava kättesaadavuse raadiuses – nt kutsekool asub Räpinas, tervisespordikeskus Mammastes. Tulevikusuundumuste seisukohalt on teenuste kättesaadavusel olulised seosed rahvastikutrendidega, mis tõenäoliselt mõjutavad teenuste säilimist ja valikut (nt rõhuasetuse nihkumine eakatele suunatud teenustele) maapiirkondades. Rahvastiku kahanemise taustal tõuseb tõenäoliselt ühistranspordikorralduse tähtsus, samuti paindlike ja integreeritud teenusepakkumise võimaluste ärakasutamise ja interneti kättesaadavuse olulisus. Eeldatakse ka kogukonnateenuste tähtsuse ja osakaalu kasvu.

Linnalise asustuse aladel eelisarendatakse keskkonnasäästlikke ja tervislikke liikumisviise nagu jalgsi- ja jalgrattaga liikumine ning kergliiklusteed integreeritakse ühistranspordivõrguga. Maakonna ühistranspordikorraldus on kujundatud vastavaks olemasolevale asustusmuustrile ja paistab Kagu-Eesti kontekstis silma paindlikkuse poolest – erinevad ühistranspordikorralduse tasandid on valdavalt omavahel integreeritud, toimivad ka nõudeliinid. Liikumisvõimaluste tagamise alusena peetakse silmas ka teedevõrgu heakorda ja täiendamise vajadusi. Olemasoleva teedevõrgu parendamine toimub Maanteeameti „Riigimaanteede teehoiukava aastateks 2014-2020“ alusel, eelisjärjekorras peetakse silmas keskustesse viivaid teid.

Põlvamaa rahvastik on prognoosi järgi kahanev, mis muudab perspektiivis keeruliseks teenuste tagamise ja töökohtade hoidmise maapiirkondades. Ühistranspordil on seetõttu oluline roll toimepiirkondade sidustamisel. Kahaneva ja hajusa asustuse tingimustes on otstarbekas keskenduda pigem paindlikule nõudetranspordile ja paindlikele teenuslahendustele, mis vähendaksid sõltuvust hetkel vaid suuremates keskustes asuvatest teenustest. Raudtee arendamisel peetakse oluliseks raudteevõrgustiku parandamist kauba- ja reisiliikluse kiiruse ja turvalisuse

tõstmiseks. Samuti on vajalik siduda raudteeliiklus teiste transpordiliikidega (bussidel põhinev ühistransport, autoliiklus, kergliiklus), rajada selleks vastav taristu (peatused, pargi- ja reisi-parklad, jalgrattaparklad, ühendusteel).

Kergliiklus on keskkonnasäästlik ja kõikidele vanusgruppidele sobiv liikumisviis, mis on oluline eelkõige ohutute lähiliikumiste võimaldamiseks nii linnalises kui maalises asustuses. Põlva maakonnas paiknevad kergliiklusteed põhiliselt asulate siseselt, pikemad maanteeäärsed kergliiklusteed asuvad Verioral, Räpina-Võõpsu vahel ja Põlvast Himmaste, Mammaste ning Ihamaru suunas. Keskuste omavahelise ja keskus-tagamaa ühenduse parandamiseks planeeritakse kergliiklusteid Põlva-Peri, Põlva-Tännassilma, Põlva-Taevaskoja-Kiidjärve-Ahja, Põlva-Mooste, Kiidjärve-Koorvere-Vastse-Kuuste, Vastse-Kuuste-Karilatsi, Kanepi-Põlgaste-Puskaru, Tilsilt Postiteele ja Võru-Põlva maanteele, Räpina-Raadama-Linte, Võõpsu-Väraska suunal. Lisaks kavandatakse kergliiklusteid maakondade vahelise ühenduse parandamiseks. Põlva maakonda läbib rahvusvahelise jalgrattamarsruudina Eurovelo R1 Calais-St.Peterburgi marsruut.

Asukohtade määramisel peetakse oluliseks kergliiklusteede tervikliku võrgustiku kujundamist, maakonnaplaneeringuga määratud keskuste sidumist lähialadega, et parandada teenuste kättesaadavust ning töö- ja õpperännet. Samuti on oluline ühistranspordipeatuste sidumine kergliiklusteede võrgustikuga, suuremate asustusalade sidumine ettevõtluspiirkondadega, piirkonna vaatamisväärsuste ja looduskaunite paikade ühendamine laiemasse marsruutide võrku, mis hõlmab olemasolevaid radasid ja madala liiklussagedusega teid. Olulisteks sihtpunktideks, mis peavad olema ühendatud kergliiklusteede võrguga, tuleb lugeda koole, vaba aja veetmise paiku (nt noortekeskused, kultuuri- ja rahvamajad, spordihooned jmt), kauplusi, suuremaid tööandjaid, (teenindus-) ettevõtteid, ameti- ja meditsiiniastutusi.

Esmatähtsateks põhimõteteks kergliiklusteede planeerimisel on võrgustiku turvalisus, selgus, ühtsus ja pidevus. Turvalisuse tagamiseks on oluline valgustada kõige kasutatavamad, ohtlikud teelõigud, tihedas kasutuses kooliteed, aastaringiselt kasutatavad terviserajad ning rulluisu- ja rullsuusarajad. Kergliiklusteede arendamise põhimõtted:

- Kergliiklusteede rajamisel on vajalik jälgida eeldusi lokaalsete võrkude kujunemiseks. Eelisjärjekorras tuleb parandada kergliiklusühendusi oluliste punktide vahel linnades ja lähematel distantsidel linna ning tagamaa vahel, kus on suurem igapäevane potentsiaalsete kasutajate hulk.
- Tee peab algama ja lõppema loogilises kohas, milleks on olemasolev tee, kool, kauplus, bussipeatus jne. Tee alguse, lõpu ja üleminekute lahendused peavad tagama ohutu ülemineku teistsuguse liikluskorraldusega teele.
- Kavandatav kergliiklustee peab olema sujuva liikumise tagamiseks katkematu ja võimalikult pikkadel lõikudel ühel pool maanteed või tänavat. Ohutuse tagamiseks tuleb vältida põhjendamatuid ristumisi maanteega.

Keskkonna väärtused ja puhkealad

Maakonnaplaneeringuga määratakse olulised avaliku ruumi puhke- ja virgestusalad ning nende ja rohevõrgustiku toimimise tagamiseks üldised kasutustingimused. Maakonna olulisemad puhkealad ja -piirkonnad on Taevaskoja-Kiidjärve ja Postitee. Laiemalt käsitletakse kõrge puhkeväärtusega aladena kõiki väärtuslikke maastikke, kus on soovitud puhkemajandusliku ettevõtluse arendamine.

Puhkealadena käsitletakse ka supelrandu ja supluskohti, millele tuleb tagada kohaliku tasandi planeeringute lahendustega. Samuti planeerida piisaval arvul juurdepääse kallasrajale. Planeeringute koostamisel tuleb silmas pidada, et kodulähedased rohealad pakuvad kohalikele elanikele võimalust veeta meeldivalt oma vaba aega ja soodustavad füüsilist liikumist. Põlvamaa eripäraks on ka see, et see paistab Eestis silma kultuurisektori suure osakaaluga kogu teenindussektorist, millele aitab kaasa üle-Eestiliselt tuntud puhke- ja kultuuriväärtuste olemasolu, sh muuseumide rohkus ning kohalikele eripärasele pärimusele tuginevate käsitööoskuste ja traditsioonide elujõulisus.

Elanikkonna turvalisus

Koostamisel on Põlvamaa kõikide omavalitsuste uued üldplaneeringud, millega pannakse alus ümbritseva keskkonna kujundamisele ja mille ülesandeks on ka elanikkonna turvalisuse tagamine. Planeeringulahenduses tuleb käsitleda muu hulgas järgmist:

- asula või ehitiste kaitseks õhusaaste, müra, tugeva tuule või lumetuisu eest või tuleohtu vähendamiseks või metsatulekahju leviku tõkestamiseks lageraie tegemisel langi suurusele ja raievanusele piirangute seadmine;
- müra normtasemetega kategooriate määramine;
- ohutute kauguste tagamine ja puhvertsoonide loomine ohtlike objektide (suurõnnetuse ohuga ettevõtted, kütusetorustikud jms) ning elamurajoonide, ühiskondlike hoonete ja alade, puhkealade ja peamiste transpordiliinide vahele;
- vältida kogunemis- ja puhkealade planeerimist suurõnnetuse ohuga objektide ohuala piirkonda või tööstusala vahetusse lähedusse jms;
- kavandada elamute ja tööstusalade lähestikku planeerimisel vajadusel haljastatud puhvertsoon;
- tagada turvalisus ümbritseva keskkonna arhitektuursete, haljastuse ja kujunduslike tingimuste seadmise kaudu.

Kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumi väiksema osa kohta koostatakse vajadusel detailplaneeringud, mille eesmärk on eelkõige üldplaneeringu elluviimine ja planeeringualale ruumilise terviklahenduse loomine. Detailplaneering on lähiaastate ehitustegevuse alus ja selle lahendusega on võimalik oluliselt mõjutada elanikkonna turvalisust. Detailplaneeringutega määratakse ehitiste arhitektuursete ja kujunduslike tingimused, ehitiste ehituslikud tingimused, liikluskorralduse ja haljastuse ning heakorrastuse põhimõtted, tagatakse avalik juurdepääs kallasrajale, määratakse kuritegevuse riski vähendavad tingimused. Samuti on detailplaneeringu teemaks müra-, vibratsiooni-, saasteriski- ja insolatsioonitingimuste seadmine.

Seega on erinevate planeerimise tasandite kaudu võimalik ja oluline kujundada avalik ruum selliselt, et see soodustab elanike rahulolu oma kodukandiga, heaolutunnet ning turvalisust, värskes õhus viibimist ja kehalise aktiivsuse suurendamist. Pargid, kõnni- ja rattateed, mänguväljakud, metsarajad, välispordirajatised, kultuurisündmused, kortermajade hoovid jms saab tuua elanikkonnale lähemale, kujundada meid ümbritsev keskkond ka esteetiliselt nauditavaks ning soodustada meeldivat vaba aja veetmist.

Kasutatud allikas

Põlva maakonnaplaneering 2030+

3. ELU-OLU TEENUSED

3.1. HARIDUS JA NOORSOOTOÖ

Põlvamaa haridusvõrgustik

Irena Viitamees

SA Põlvamaa arenduskeskus
Ennetustöö spetsialist

Katrin Ohakas

Haridus- ja Teadusministeerium
Välishindamisosakonna ekspert
Põlva Maavalitsuse haridusspetsialist aastatel
2016-2017

Põlvamaal tegutseb 14 lasteaeda, 13 põhikooli (neist üks erakool), üks gümnaasium ja kolm gümnaasiumiosaga kooli. Demograafiliste muutuste tõttu on õpilaste arv vähenenud (Tabel 2), mis on kaas toonud ka koolide sulgemisi ja haridusasutuste ühise juhtimise alla koondumist.

Lasteaedade arv maakonnas on 14 ja see pole kümne aasta jooksul muutunud. Küll on rühmade arv suurenenud – kümne aasta jooksul 53st 61ni. Laste arv lasteaedades oli 2011 – 2017. aastani üle 1000 lapse, kuid 2017/2018. õppeaastal 983 last. Alates 4. eluaastast käib lasteaias 90–91% lastest. Seega on maakonnas ligi 100 last, kes lasteaeda ei jõua, osa neist ei ela tegelikult ka Põlvamaal ning osalevad alushariduses mõnes teises omavalitsuses.

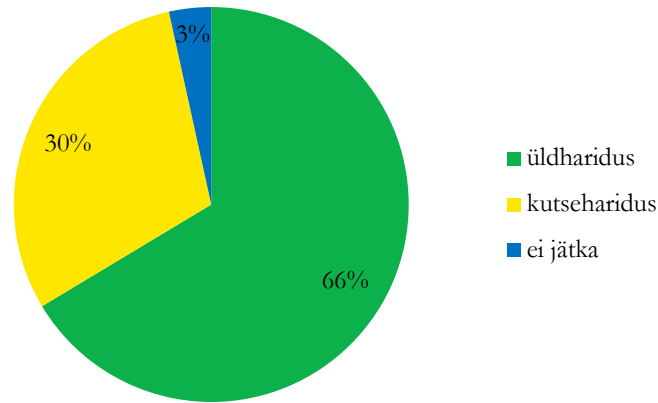
Kuigi koolide arv on pidevalt vähenenud (2005/2006. õppeaastal 25 kooli), on pinnakasutusindeks (m² õpilase kohta) suurenenud – 23 m² õpilase kohta 2017. aastal. See on vabariigi keskmisega võrreldes peaaegu kahekordne (vabariigis 13,7 m²). Suurem ruutmeetrite arv õpilase kohta tähendab, et nõ karbikulu õpilase kohta on samuti suurem. Omavalitsuste kulud õpilase kohta koolimajade ülalpidamiseks on seetõttu suured.

Õpilaste arv maakonna koolides on viiel viimasel õppeaastal olnud suhteliselt püsiv, olles 2400 õpilase juures. Alates 2014. aastast on gümnaasiumiõpilaste osakaal maakonna õpilaste arvust järjest vähenenud, olles 2017/2018. õppeaastal 12% (kuni 2013/2014. õ.a-ni 18%).

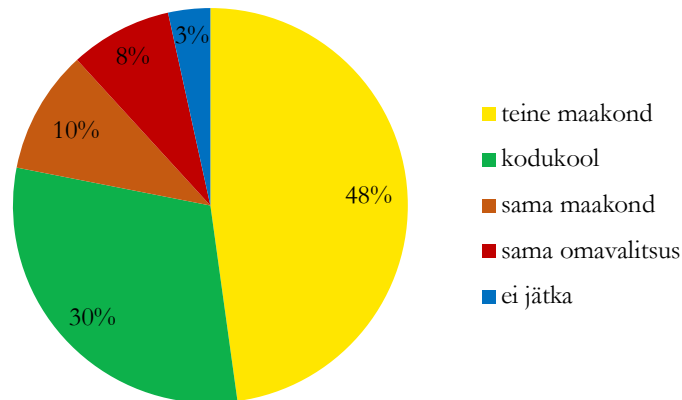
Tabel 2. Õpilaste arv Põlvamaa koolides. Allikas: HaridusSilm

Õppeaasta	1.kooliaste	2. kooliaste	3.kooliaste	gümnaasium	kokku
08/09	708	834	1 057	590	3 189
09/10	701	779	959	556	2 995
10/11	685	726	919	541	2 871
11/12	715	669	803	507	2 694
12/13	707	663	748	474	2 592
13/14	703	662	695	429	2 489
14/15	700	702	667	351	2 420
15/16	719	680	656	318	2 373
16/17	761	690	642	299	2 392
17/18	791	696	685	299	2 471

Põlvamaal põhikooli lõpetajatest 66% jätkab õpinguid üldhariduskoolis (Joonis 15). 30% jätkab õpinguid kodukoolis, kuid ligi pooled õpilastest suunduvad õppima teise maakonda (Joonis 16).

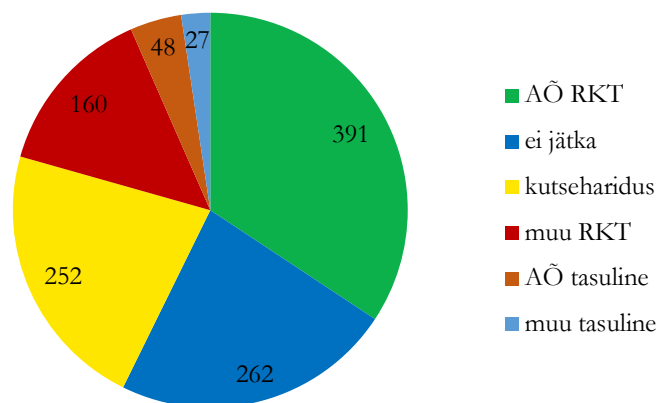

Joonis 15. Valikud põhikooli lõpetamisele järgneval õppeaastal. Allikas: HaridusSilm

Joonis 16. Ränne põhikooli lõpetamisel. Allikas: HaridusSilm

Aastatel 2010-2017 lõpetas Põlvemaal gümnaasiumiastme 1140 õpilast. 626 õpilast (55%) jätkas oma õpinguid kõrgkoolis (nii tasulisel kui tasuta õppekohal). 22% õpilastest suundus kutsehariduskeskustesse ja 23% ehk 262 õpilast ei jätanud oma õpinguid (Joonis 17). Õpingute mittejätkajate osakaal (23%) on suur.

Joonis 17. Valikud gümnaasiumi lõpetamisele järgneval aastal, perioodil 2010-2017. Allikas: HaridusSilm

Oluline näitaja hariduse kvaliteedi kohta on õpilaste väljalangevus enne haridustaseme omandamist. Põhikooli III kooliastmest (7.–9. klass) on Põlvemaal väljalangevus vahemikus 0,7–0,3%, mis võiks olla väiksem, nullilähedane. Uuringud näitavad, et põhikoolist väljalangenud ei jätkka õpinguid ja täiendavad töötute ridu. Enne keskkooli omandamist lahkus Põlvemaal gümnaasiumist aastas 2% õpilastest. Ka see näitaja peaks olema väiksem.

Põlva maakonna arengukavas 2015-2020 on välja toodud, et Põlvamaal on oluliseks eesmärgiks hariduskvaliteedi tõstmine. Kindlasti on selle eesmärgi täitmisel oluline roll koolijuhil ja koolipidajal. Koolijuht peab omama visiooni, milline on kool, kus iga õpilane saaks välja arendada oma potentsiaali, ning koolikeskkond, mis seda toetab. Koolijuht vajab selleks koolipidaja toetust, aga ka tahet ning oskusi muutusi ellu viia. On oluline, et kõik osapooled (pidaja, koolijuht) mõistaksid, et nad vastutavad hariduse arengu ja kvaliteedi tõstmise eest.

Positiivne on tõdeda, et koolid tähtsustavad huvitegevust, kus õnnestumine tõstab õpilase enesehinnangut ja tekitab positiivset emotsiooni õpilastes, kes tavatunnis ei ole väga edukad. Pakutakse ka kooliväliseid tegevusi, mis aitab õpilasel sisustada vaba aega huvitavalt ja ennest säästvalt, mitte kahjustavalt. Samuti on mõistetud, et IT lahendustega ja robotika arendamisega ei saa jääda ühele tasandile. Järjest rohkem analüüsitakse, kus me saame neid vahendeid kasutada ja miks see on oluline.

Tugevused

Koolid mõistavad huvitegevuse ja õppekava toetavate klassiväliste tegevuste olulisust ning tähtsustavad seda.

Lastevanemate rolli tähtsustamine lapse õpingutes.

IT ja robotika tegevuste arendamine.

Koolide hea füüsiline keskkond.

Osalemine erinevates projektides, programmides (nt Ettevõtlik kool, Erasmus, tervist edendav kool ja lasteaed).

Nõrkused

Koolijuhtide oskus juhtida kooli arengut ja ellu viia muutusi.

Koolijuhtide vähene sisehindamise ja analüüsimise oskus.

Lastevanemate vähene kaasamine otsustusprotsessidesse.

Põhikooli järgselt suunduvad pooled maakonna lapsed gümnaasiumisse teistesse maakondadesse (tarbivad seal teenust).

Õpilaste madal õpimotivatsioon, mistõttu on haridustee katkestajate arv suur.

Lasteaias mittekäivate laste suur arv.

Ettepanekud

Koolipidaja hindab järjepidevalt direktori tegevust ning arengut (nt koolijuhi kompetentsimudeli alusel) ja analüüsib kooli arengut ning annab tagasisidet koolijuhile, lapsevanematele, kogukonna liikmetele.

Lastevanemate kaasamine otsustusprotsessidesse. Julgustada küsima, uurima koolielus toimuva kohta. Lastevanem vastutab lapse arendamise eest, seega tema osalus lapse haridusel on vajalik ning kohustuslik.

Suurem tähelepanu koolist väljalangemisele enne haridustaseme saavutamist, eesmärk võiks olla viia väljalangevus põhikoolist ja gümnaasiumist 0%-ni.

Kohaliku omavalitsuse ja koolide koostöö, et kõik põhikooli lõpetanud õpilased jätkaksid haridusteed.

Lasteaias mittekäivate laste järjepidev seire kohalikes omavalitsustes.

Koolides ja lasteaedades kasutatakse erinevate asutuste (Tervise Arengu Instituut, Haridus- ja Teadusministeerium) välja töötanud tõendusühenduseid töövahendeid.

Põlvamaa koolides on head võimalused tervise edendamiseks

Reet Külaots

Põlva Kool

Põlvamaa Tervist Edendavate Koolide koordinaator

Tervis ja haridus on omavahel tihedalt seotud, hea tervis aitab kaasa hariduse omandamisele. Tervise nimel tehtud pingutused tähendavad kokkuvõttes ka väiksemat stressi, suuremat koolirõõmu ja paremaid õpitulemusi. Nii õpilased kui õpetajad on rohkem rahul.

Kooli üks ülesannetest on arendada koolikeskkonda sellisel viisil, et see aitaks hoida ja tugevdada nii õpilaste kui koolitöötajate tervist. Seda põhimõtet aitab süsteemselt ellu viia tervist edendava kooli (TEK) võrgustiku ideoloogia. TEK juhindub enda koostatud tervisedenduse tegevuskavast, mis aitab lõimida tervist ja heaolu toetavaid tegevusi igapäeva kooliellu. Kogu koolipere, sh õpilased, koolipersonal ja lapsevanemad on aktiivselt kaasatud otsustamisprotsessidesse ja tegevustesse. Tervisedendus koolis on praktiline tegevus, mis keskendub koolipere võimekuse suurendamisele, et tagada teadmised, oskused ja pühendumine tervise ning heaolu teemadega tegelemiseks.

Eestis sai Tervist Edendavate Koolide võrgustik alguse 1993. aastal, kui liitusid esimesed 10 kooli. Põlvamaalt oli esimene liitaja Räpina Ühisgümnaasium. Hetkel on meie maakonnas 10 Tervist Edendavat Kooli. Varasemalt oli maakonna võrgustik rohkemaarvulisem. Suur muutus toimus haldusreformi käigus, millega Värskas Gümnaasium, Orava Kool ja Mikitamäe Kool läksid Võru maakonna koosseisu.

Tugevused

Põlvamaa koolides on pädevad meeskonnad, kes mõistavad tervist edendavate koolide vajalikkust. Teatakse, et heal tasemel tervisedendus tõstab kooli mainet ja õpetab inimesi tegema koostööd, sest tervise hoidmine nõuab meeskonnatööd eri valdkonna inimeste vahel. TEKid hoiavad teadlikult fookuses järgmisi teemasid: nutitelefonide liigtarvitamise ennetamine (iga kool on kehtestanud oma reeglid arvestades õpilaste vanust ja vajadust), tervislik toitumine, liikumine, suitsupriid õpilased, liikluskasvatus, vägivaldlast hoidumine. Võimalus osaleda maakonna suvekoolis. TEK-võrgustiku koolide kontaktisikute kokkusaamistel hea praktika, näidete ja kogemuste vahetamine.

Nõrkused

Maakonna TEK liikmete tagasihoidlik osalus vabariiklikus suvekoolis. Kõik TEK-võrgustiku liikmed ei ole aktiivsed. Kontaktisikud kurdavad motivatsiooni puudust ja tajuvad TEK kohustust kui lisatööd. TEK meeskonna juhtimine ei ole tasustatud. TEK koosolekule ei jõua need, kes on tunniandjad.

Ettepanekud

Maakondlik ja riiklik suvekool peaksid toimuma erinevatel aegadel (momendil need sündmused liiga väikese ajalise vahega). TEK info edastamisel arvestada, et suvevaheajal liigub info halvasti. Aktiivsemalt osaleda ümarlaudadel, kus jagatakse tervisedendamiseks (projektipõhiselt) rahalisi vahendeid, et ise otsustada selle kasutamine koolis.

Põlvamaa lasteaiad on tervist edendavad lasteaiad

Inge Tamm

Saverna lasteaed Sipsik

Direktor

Põlvamaa lasteaedade tervisedenduse koordinaator

Tervisedendusliku tegevuse, sh TEL võrgustiku, eesmärk on hoida ja tugevdada lapse tervist ning luua nii lastele kui personalile heaolu toetavad tingimused. Lasteaed planeerib oma arengu- ja tegevuskavasse tegevused, mis aitavad edendada koostööd, kujundada toetavat psühhosotsiaalset ja füüsilist keskkonda, laste tervisekäitumist ning tõsta töötajate teadlikkust tervise valdkonnas.

Põlvamaal on kokku 14 lasteaeda ja neist viis lasteaeda kuulub TEL võrgustikku. Kõik viis tegusat lasteaeda olid 2001. aastal esimeste võrgustikku liitujate seas, seega võrgustiku staaž on pikk. Tervisedenduslik tegevus toimub Põlvamaa kõigis lasteaedades ja ka kõikide ühises koostöös. Erinevaid maakondlike tegevusi läbi viies või koolitusi korraldades arvestame alati 100% kõikide lasteaedadega, mitte ainult TEL võrgustikku kuulujatega. Ehk seetõttu polegi hilisematel aastatel rohkem selle võrgustikuga liitujaid olnud. Lasteaedade direktorid kohtuvad kord kuus ning alati olen saanud nendel kokkusaamistel edastada terviseemalisi teateid, mõtteid, ettepanekuid. Koostöös direktorite ja õpetajate aineühendusega selguvad õpetajate ootused, sh koolitusvajadus.

Põlvamaa lasteaiad teevad koos – erinevatel tervise teemadel infopäevad (kaks korda aastas), õpetajate suvekool, lasteaedade personali koolitused (õpetajad, õpetaja abid; plaanis kaasata kokad). Igal aastal toimub ka lasteaedade koolieelikute sportlik päev. Liikumispäeva korraldatakse alates 2002. aastast, seega 2018. aasta septembris toimus sündmus juba 17. korda. Vaimse tervise toetuseks toimuvad luulepäev ja laulu-tantsupäevad. Laste tervisekäitumise kujundamisel toimetab iga lasteaed oma väärtusi ja tõekspidamisi arvestades. Lasteaedade ühistel kokkusaamistel jagatakse õnnestumisi ja ebaõnnestumisi. Iga lasteaed kaasab oma lapsevanemaid, kogukonda, lähikonna partnereid, et tegutseda, areneda ja võimestuda. Silme ees on siht kujundada tervisesõbralik keskkond tervislike eluviiside ja suhetega.

Tugevused

Põlvamaal on hästi toimiv lasteaedade koostöövõrgustik, kes hoolib laste tervisest. Koostöö toimib kõigi kolme valla lasteaedade vahel.

Põlvamaa lasteaedade tervisedenduse koordinaatoril on pikaajaline kogemus ning hea koostöö maakonna tervisedendaja ja Tervise Arengu Instituudiga.

Lasteaedade pikaajalised traditsioonilised ühistegevused.

Nõrkused

Keeruline on leida sobilikku aega sellisteks ühisteks kokkusaamisteks, kus kõikidest lasteaedadest on kohal kogu seltskond, kes tervisedenduse alaste tegevuste „vankrit“ veab.

Ühiseid silmast-silma kohtumisi on vähe, ainult e-posti teel koostööd ei arenda.

Ettepanekud

Lasteaedade kokkusaamised info jagamise ja kogemuste vahetamise eesmärgil - näost näkku suhtlemine on väga oluline ja toetav, värviküllaselt õitsev ja õilmitsev.

Jätkuv koostöö lasteaedade direktorite ja õpetajatega, maakonna tervisedendajatega, TAI-ga.

Uued ja traditsioonilised ühistegevused.

Noorte ettevõtlikkus

Diana Plakso

SA Põlvamaa Arenduskeskus

Ettevõtluskonsultant

haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ Põlvamaa koordinaator

Kaia Tamm

Põlva Gümnaasium

Majandus ja ettevõtlusõpetus, uurimistöö alused

Haridusprogramm „Ettevõtlik Kool“, mis keskendub noorte ettevõtlikkusele sai alguse Ida-Virumaalt ning laienes sealt üle-eestiliseks. Programmi eesmärk on anda eluks olulisi teadmisi ja kogemusi läbi praktiliste tegevuste. Noor peaks oskama siduda koolis õpitut reaalse eluga, omama algatusvõimet, tundma huvi uute teemade vastu, oskama märgata, soovima kaasa lüüa jne. Meie noored on eeskujulikud õppijad ja saavad häid tulemusi, kuid puudub koolirõõm ja valmidus koostööks. Seega, meie peamine eesmärk on anda noortele õnnelikkuse tunne, julgus olla sina ise ning teha tegevusi rõõmuga. Eksimised on vajalikud ja väärtuslikud erinevate kogemuste saamisel, neid ei pea kartma ega häbenema.

2015. aastal oli kõikidel Põlvamaa koolidel võimalus ettevõtlike koolide haridusprogrammiga liituda. Täna on kaasatud üheksa kooli. Kogu kooli elus toimuv - nii õppeprotsess, õpetajate omavaheline koostöö, õpilaste omaalgatuste ja partnerite kaasatus - on ühtsete standardite alusel. Programmi sisenedes läbivad koolid koolituse, teostavad sisehindamise ning kui baastase on olemas, saavad nad ettevõtliku kooli tiitli ja algab sisutegevus. Põlvamaa osades koolides (Värskas Gümnaasium (endiste maakonnapiiride alusel), Põlva Kool, Põlva Gümnaasium jne) õpetatakse majandusõpetust ning seda seotakse edukalt õpilasfirmade (ÕF) tegevusega. Majandusõpetust õpetatakse nii põhikooli III astmes kui gümnaasiumi osas. Oluline ongi siduda õpitu praktikaga - selles osas on õpilasfirmade loomine ja seal tegutsemine väga tähtis. Samuti on ettevõtlikkust arendavas koolis loov- või praktilise töö tegemise võimalus. Selle raames õpilased loovad mingisuguse konkreetse asja/toote või korraldavad sündmuse. Oluliseks sisutegevuseks on ka Värskas rahvusvaheline ÕF laad, kus Põlvamaalt on alati palju osalejaid. Laad on omamoodi nagu noorte “ettevõtlikkuse näitus”.

Kogu tegevuse eesmärk on, et noored oleksid aktiivsemad ja julgemad. Selleks kutsusime Põlvamaal ellu noorte ideekonkursi „Välgatus“. Eesmärk on innustada noori märkama oma kodukoha arenguid ja tegutsema, et seeläbi vahetust kogemusest õppida ja tulevikuks kasu saada. Noortele korraldati koolitusi, kus õpetati projekti koostamist, esitlemist ja elluviimist. See oli noortele väga õpetlik kogemus. „Välgatuse“ raames viidi noored kokku tegutsevate ettevõtjatega, kellest said noortele mentorid. Noortele ja nende juhendajatele oli mentor väga toeks, just oma praktiliste nõuannete poolest.

Kahjuks on aga jätkuvalt kitsaskohti ning koole, mis ei soovi olla avatud ei kogukonnale ega lapsevanematele. Tegutsetakse omaette. Kuid maakonnas on ka häid näiteid, kus kool on kaasatud kõikidesse kogukonna tegevustesse ja vastupidi. Näiteks on Mooste Mõisakooli noored kaasatud Mooste mõisa tegevustesse sündmuste ajal kohviku pidamise ja giiditegevustega. Nad tunnevad mõisa ajalugu ning jagavad seda meelsasti. Põlva Kool, Põlva Gümnaasium ja SA Põlvamaa Arenduskeskus on tellinud koolide õpilasfirmadelt nn kooli kingitusi. Nii näiteks tellis Põlva Kool

oma meeneteks minifirmalt (MF) Puujuurikas puidust pastapliiatseid ja minifirmalt Kristallselge põnevaid seepe; Põlva Gümnaasium aga tellis kooli logoga huvitavad lambid ja pakendid õpilasfirmadest Puidust Löödud ja PapBox. Õpilasfirmade liikmetele on pakutud tegevusi sündmuste sisustajatena, nende läbiviijajana, konverentsidel esinejatena ja isegi õpetajate koolitajatena.

Tugevused

Ettevõtliku kooli programmiga liitunud koolidel on olemas juhtkonna poolne toetus nii majandusõpetuse õpetamiseks kui ka õpilasfirmade tegevuse toetamiseks, nt transport, luba puududa tundidest, õpilaste tunnustamine, luba asendada, kas loov- või uurimistöõ õpilasfirma tegevusega, juhendava õpetaja koolituste toetamine jne.

Õpilasfirmades tegutsevate laste vanemad on toetavad ja väga abivalmid.

SA Põlvamaa Arenduskeskus koordineerib maakondlikult haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“, toetab ÕF ja MF tegevusi (rahaline tugi nt majutuse ja transpordi eest tasumiseks), algatab ja viib ellu noorte ettevõtlikkust arendavaid projekte (koolitused, õppekäigud, mängud jne).

Õpitakse töötama meeskonnas.

Õpitakse omavahel suhtlema ja probleeme lahendama.

Õpitakse mitte kartma eksimist ja läbi kukkumist.

Õpitakse planeerima aega ja raha.

Nõrkused

Osadel koolidel puudub koostöö kogukonna, kooli ja lapsevanemate vahel.

Puudub oskus avada sidususe arusaama laiemalt.

Mentorite kasutamisel on õpilased väga tagasihoidlikud ja ka kool ei innusta neid mentoreid rohkem „ära kasutama“.

Koolides napib õpetajaid, kes sooviks sellist nn ”tunnivälist” tegevust teha (ajamahukas).

Vähestes Põlvamaa koolidest on igakülgne toetus nii majandusõpetuse õpetamiseks kui ka õpilasfirmade tegevuse toetamiseks. Maakondlikult on tase ebaühtlane ja tegevused ei moodusta üksteist toetavat tervikut.

Ettepanekud

Valla või piirkonna põhiselt on oluline, et oleksid olemas inimesed, kes ettevõtlikkust koordineeriks. Me kasvatame tarka kodanikku, kes peab teadma, kus tekib raha, kuidas riiki majandatakse, kuidas koostatakse riigi eelarve jne.

„Ettevõtliku kooli“ haridusprogramm võiks olla kohustuslik kõikides koolides.

Noortele tuleb anda võimalusi võtta riske ja pöruda, kuna inimene õpib läbi isikliku kogemuse ja praktilise tegevuse.

Koolides peaks olema kohustuslik viia läbi majandusõpetuse õpet ja anda õpilastele võimalus praktiliselt tegutseda (ettevõtliku kooli programm, õpilasfirmade osalus vms tegevus).

3.2. KULTUURITÖÖ

Põlvamaa kultuurielu

Asser Jaanimets

SA Põlvamaa Arenduskeskus

Kultuurispetsialist

Mitmekülgse kultuuriga Põlvamaal on au sees traditsioonid, rahvamuusika ning pärimuskultuur. Harrastusteatri tegevus, muusikakollektiivide, kooride ning rahvatantsurühmade aktiivsus on muljetavaldavad. Sama olulised on maakonna tähtsündmused, nii traditsioonilised kui ka esmakordsed. Kohapeal ei puudu ka kaasaegse kunsti loojad ja nautijad. Peale 2017. aasta haldusreformi on Põlvamaal moodustatud kolmes omavalitsuses kokku 16 kultuuri- ja rahvamaja, 29 raamatukogu ning 13 külakeskust. Maakonnas tegutseb neli suuremat muuseumi: Põlva Talurahvamuuseum, Eesti Maanteemuuseum, Räpina Koduloo- ja Aiandusmuuseum ning Ahja Tuglase muuseum. Põlvamaalt võib leida 2606 pärandkultuuri objekti. Rajatud kultuuriasutuste ja seltsimajade kõrval on oluline ka kogukonna- ja/või temaatiliste külastuskeskuste olemasolu või nende väljaehitamine ja terviklikuks arendamine.

Kultuurielus osalemine on huvitav nii pealtvaataja kui ka tegijana. See arendab inimeste vaimset võimekust ning suurendab emotsionaalset intelligentsust (Csikszentmihalyi ja Robinson 1990) ja eluga rahulolu (Hion jt 1988: 118). (Sotsiaaltrendid. 7. Võrdsema ühiskonna võimalus kultuuri näitel, Triinu Lukas. Statistikaamet 23.12.2016).

- 1100 inimest osaleb laulu- ja tantsukollektiivides (sellest mehi 28%, naisi 72%, lapsi 42%; 470st lapsest - poisid 21% ja tüdrukud 79%). Allikas: 2019.a laulu-ja tantsupeole registreerunud kollektiivid, kokku 67.
- 600 inimest on Põlvamaa huvikoolide õppurid. Allikas: 2018. a Põlva Kunstikool, Põlva ja Räpina Muusikakoolid, Mooste Rahvamuusikakool, Põlva Spordi- ja Tantsukool Meie Stuudio.
- 300 inimest on kollektiivide juhid, kultuuri- ja rahvamajade juhid, koolide kunsti- ja muusikaõpetajad, rahvamajade ringide liikmed, kultuuritöötajad, maakonna raamatukogude töötajad, teatritegelased, pärandkultuuri viljelejad. Allikas: Laulupeo register, Põlvamaa omavalitsuste koduleheküljed, MTÜ-de register, Põlvamaa raamatukogud, Võru Instituut.

Võib järeldada, et Põlvamaal on kultuuriga seotud kollektiivi liikmena, õppurina või korraldajana hõivatud umbes 2000 inimest, ca 9% elanikkonnast kellest ligi 50% on vanuses 5-19.

Rahvamajade roll piirkonnas:

- Ühes kuus külastab oma piirkonna rahvamaja kesktlābi 15% elanikest.
- Ühes kuus toimub rahvamajades ca viis piirkonna elanikele suunatud sündmust (sh 1-2 lastele).
- Suuremates rahvamajades/keskustes toimub üle 100 sündmuse aastas.
- (allikas: eelnevad väited artikli autori poolt läbi viidud rahvamaja juhtide küsitlusest 2018.a oktoobris).

Põlvamaal aitavad kultuuri kestvusele kaasa

Toimiv kultuuritöötajate võrgustik ja koordineerimine.
 Sädeinimeste olemasolu.
 Toimekad kogukonnaühendused.
 Kultuurikorralduse rolli aktiivselt täiendavad raamatukogud.
 Rahva- ja seltsimajade olemasolu.
 Mooste mõisakompleks.
 Loomemajanduskeskused Rāpinas ja Moostes.
 Järjepidevuse ja traditsioonide olemasolu ja edasi arendamine (suitsusaun, lõõtspill, Rahvakalender, suguvõsa tähtsustamine).
 Traditsioonilised sündmused ([eel]arvamusfestival, Uma Pido, Kagu-Eesti tantsufestival jt) ja mainesündmused (Mooste Folk ehk Moisekatsi Elohelü, Harmoonika, Intsikurmu Festival, Ökofestival).
 Elujõuline rahvamuusika, žanri- ja hõimupäevad.
 Lõõtsakultuur.

Nõrkused seoses maakondliku kultuurielu korraldusega

Kohalike tarbijate piiratud ostujõud.
 Postitee, Mooste mõisa, Intsikurmu jt sarnaste objektide potentsiaal on osaliselt kasutamata.
 Pole leitud Põlvamaa "kultuuriroosinat".
 Tugevaid, toimivaid keskusi vähe või ei ole need ühtlaselt üle maakonna jaotunud.
 Rahva- ja seltsimajade amortiseerumine.
 Puudub maakondlik rahvamajade investeringute (arendus ja renoveerimine) plaan.
 Ringijuhitide väikesed ja ühtlustamata palgad.
 Suurtel ja pikaajalistel kultuurisündmustel puudub KOV-ide (ja riigi) püsiv rahaline tugi.
 Ühiskonna väärtushinnangud on kaugenened pärimus- ja rahvakultuurist.
 Pealekasvu puudus, eestvedajate ja osalejate üha kõrgem vanus.
 Harrastajate puudus.
 Setomaa üleminek Võru maakonna koosseisu (kadus osa Põlvamaa identiteedist).
 Huvihariduse kättesaadavus, mida takistab transpordi ja kulude katmise korraldamatus.

Ettepanekud heaolu parendamiseks

Kuna olemasolevad kultuurijuhid (kollektiivide juhid) on ülekoormatud ja eestvedajatel väsimus, on riigi, maakonna ja omavalitsuse tasandil vaja panustada järelkasvu koolitamisele ja luua tingimused nende tagasitulekuks maakonda.
 KOV-id ja riik võiks toetada piirkonna loomemajanduse arengut (nt võimalusel teenuste/toodete tellimine maakonna siseselt).
 Projektitoetuste sõltuvusest vabanemine.
 Motiveerimine ja sädeinimeste tunnustamine.
 Riigi poolt vastu võetud kultuuripoliitiliste kavade ja deklaratsioonide reaalne Rakendamine st kultuurinimestele turvatunde loomine.
 Ääremaastumise peatamine.
 Huvihariduse toetamine.

3.3. SPORDITÖÖ

Sport ja liikumisharrastus

Ingrid Muuga

Põlva Maakonna Spordiliit

Peasekretär

Põlva Maakonna Spordiliit on Põlvamaa keskseks spordiorganisatsiooniks. Liit loob eeldused saavutusspordi arenguks ja tegeleb harrastusspordi ja ka liikumisharrastuse edendamisega.

Maakonna sportlased osalevad riiklikel ja rahvusvahelistel võistlustel (orienteerumine, laskmine, vabamaadlus, suusatamine, käsipall, korvpall, jalgpall, mälumäng, motosport). Parimate sportlike saavutustega paistavad silma Põlva Käsipalliklubi, Orienteerumisklubi Põlva Kobras, Põlva Jalgpalliklubi Lootos, spordiklubi SERVITI, Põlva Laskespordiklubi, Põlva Maadlusklubi Lapiti jt.

Välja on kujunenud maakonna traditsioonilised spordisündmused ja piirkondlikud mängud. Maakonna meistrivõistlusi korraldatakse 18 ja karikavõistlusi kolmel spordialal. Koolinoorte meistrid selgitatakse 16 spordialal.

- Maakonnas tegutseb 39 spordiklubi, kolm spordikooli - Põlva Spordikool, Räpina Spordikool ja Põlva Spordi ja Tantsukool Meie Studio. Registreeritud harrastajaid (19-aastased ja nooremad) 725.
- Treenerite registris on 35 kategooriat omavat treenerit, nendest 24 omavad 5. või kõrgemat treeneri kutsetaset.
- Põlvamaalt on Eesti Spordiregistrisse kantud 77 erinevat spordirajatist ja 57 orienteerumiskaarti.
- Tervisespordikeskus tegutseb Mammastes, liikumisrajad on kõikides Põlvamaa omavalitsustes.
- Põlvamaad läbib RMK Aegviidu-Ähijärve 628 km pikkune matkatee.

Kõige eelneva kohta saab täpsustatud päringuid teha
www.spordiregister.ee.

Liikumisharrastuse edendamisse panustavad maakonna omavalitsused paikkondades toimuvate külade (suve-, tali-) mängudega. Liikumisharrastuse populaarsus on kasvav. Põlvamaal on edukalt käivitunud erinevaid alasid koondav sari „Liigu terviseks“. Osavõturohkemad nendest on orienteerumise teisipäevakud (o-sari), erinevad kõnni-, jooksu- ja rattasõiduüritused. Noortespordi juhendajate toetamine riigi poolt, harrastusspordi tähtsustamine ja toetamine omavalitsuste poolt, koolide spordibaaside paranemine on samuti positiivsed trendid.

Tugevused

Tervislik elustiil on inimeste argielu loomulik osa.

Spordiorganisatsioonide tahe ja oskus korraldada erinevaid võistlusi.

Kogemustega, koolitatud ja pühendunud treenerite ja spordiaktiivi olemasolu.

Kaasaegsete spordirajatiste olemasolu (kergliiklusteed, välisportimispaigad jt).

Toimivad spordi ja liikumisharrastuse rahastamise põhimõtted.

Tugevad traditsioonid ja suurepärased saavutused on eeskujuks noortele.

Nõrkused

Noorte vähesus, vananev elanikkond.

Klubide ebahühtlane administratiivne suutlikkus.

Asjatundlike sädeinimeste puudus, spordikaadri vananemine ja tegijate vähene motiveeritus.

Tervislik valik pole alati lihtne (treeningajad ei sobi, saalid üle koormatud, transport jm).

Spordirajatise ebahühtlane jaotus (amortisatsioon, spordiinventari vähesus).

Sporditeenuse maksujõulise tarbijaskonna vähesus.

Spordi rahastamise projektipõhisus ja allikate killustatus.

Ettepanekud

Liikumisharrastuse vähene kajastamine meedias, vajalik nn positiivse kuvandi loomine.

Spordi- ja liikumisharrastuse ning tervisedenduse valdkonna koostöö arendamine (kohapealne, üleriigiline, tervise ja spordivaldkonna eestvedajate aktiivne koostöövõrgustik).

Riiklike toetusprogrammide olemasolu ja tõhus rakendamine – investeringud spordirajatiste ja lähiliikumispaikade ehitamisse ja olemasolevate kaasajastamisse.

Elanikele liikumis- ja sportimisvõimaluste pakkumisel spordiklubide ja teiste spordiorganisatsioonide rolli tugevdamine.

Eelduste arendamine võistluste ja sarjade korraldamiseks ning nendest võimetekohase ja ohutu osavõtu soodustamiseks.

Uute atraktiivsete spordiürituste korraldamine.

Elanikkonnale tervisekäitumise (sh tervist toetavad liikumisharjumused) alaste teavituskampaaniate läbiviimine, seejuures peavad kampaaniad olema suunatud õige sisuga õigele sihtgrupile.

Liikumisharrastajate ja noorsportlaste vajaduspõhise tervisekontrolli kättesaadavaks muutmise.

3.4. SOTSIAALTEENUSED

Sotsiaalhoolekanne Põlvamaal

Gerti Karilaid-Vidder

Põlva Vallavalitsus

Sotsiaaltöö peaspetsialist

Kohalikele omavalitsustele on sotsiaalhoolekande seadusega kehtestatud kohustuslikud sotsiaalabi andmise valdkonnad, mida kõik KOV-id on kohustatud osutama. Kohustuslikeks sotsiaalteenusteks on koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine, võlanõustamisteenus, lapsehoiuteenus, asendushooldusteenus ja järelhooldusteenus. Eelpool loetletud teenuseid pakutakse vajadusel üldjuhul omavalitsuse sissekirjutusega inimestele. Lisaks on kõikidel KOV-idel kohustus osutada vältimatut sotsiaalabi olenemata abivajava isiku sissekirjutusest ja kodakondsusest. Lisaks sotsiaalhoolekande seaduses loetletud kohustuslikele sotsiaalteenustele osutavad või korraldavad KOV-id vajadus- ja juhtumipõhiselt ka teisi sotsiaalteenuseid (nt psühholoogiline nõustamine, perenõustamine, pereteraapia, rehabilitatsiooniteenused jne).

Tabel 3 on toodud välja teenuste kasutajate arv Põlva maakonnas aastatel 2015-2017. Tabeli põhjal saab öelda, et tugisikuteenuse vajadus ja pakkumine kasvab. Tugisikuteenuse juures tuleb arvestada ka asjaolu, et tabelis toodud statistikas ei kajastu lapsed, kellele on määratud tugisik Euroopa Sotsiaalfondi 2014-2020 meetme „Tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused“ raames elluviidava projekti „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ tegevuse „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine“ kaudu ning täisealistele, kellele on määratud tugisik projekti „Integreeritud teenuste osutamine toimetulekuraskustes inimestele“ kaudu. Lapsehoiuteenuse kasutamine on 2017. aastal olulisel määral vähenenud. Sotsiaaltransporditeenus, isikliku abistaja teenus ja koduteenus on kolme vaatluse all oleva aasta jooksul püsinud samal tasemel. Eluruumi tagamise juures on oluline eluasemete kasutajate tõus olnud 2016. aastal. Kuna statistika kajastab eluruumi tagamise teenuse kasutajate arvu, siis võib suur muutus olla tingitud näiteks mitme suurearvulise leibkonna elamaasumisega munitsipaalpindadele ja/või uute elamispindade kasutusele võtmisega seonduvalt. Võlanõustamisteenuse oluline vähenemine võib olla tingitud võlanõustamisteenuse vajadusega isikute suunamisest projekti „Integreeritud teenuste osutamine toimetulekuraskustes inimestele“.

Tabel 3. Sotsiaalteenuseid kasutanud inimeste arv Põlva maakonnas aastatel 2015-2017.

	2015	2016	2017
Tugisikuteenus	19	28	38
Sotsiaaltransporditeenus	-	260	258
Isikliku abistaja teenus	11	8	8
Lapsehoiuteenus	63	79	41
Koduteenus	182	174	186
Võlanõustamisteenus	-	22	6
Eluruumi tagamine	113	166	156

Allikas: KOV sotsiaalvaldkonna statistiliste aruannete koondamise süsteem - S-veeb.

Teenuste osutamise kõrval on sotsiaalhoolekandes oluline osa toetustel. Riiklikult on reguleeritud toimetulekutoetuse maksmine, lisaks võib iga kohalik omavalitus kehtestada kohaliku omavalitsuse eelarvest makstavate toetuste määramise ja maksmise korra. Alates 2018. aastast on riik sihtfinantseeringuna toetamas ka matusetootuse maksmist, samas toetuse maksmise korra kehtestamine on jäetud iga omavalitsuse enda korraldada.

Tabel 4 on toodud välja toimetulekutoetuse saajate arv Põlva maakonnas perioodil 2012-2016. Statistikas on näha pidev toetuse saajate arvu vähenemine kuni aastani 2016, kus toetuse saajate arv võrreldes eelneva aastaga suurenes. Muutuse põhjusena võib välja tuua toimetulekupiiri tõstmise 2016. aasta 1. jaanuarist 130 euroni esimese ja 104 euroni iga järgneva perekonnaliikme kohta. Varem oli toimetulekupiir mitmeid aastaid 90 eurot esimese ja 72 eurot iga järgneva perekonnaliikme kohta. Tabel 4 toodud andmetest nähtub, et ka toetuse suurus ühe elaniku kohta tegi 2016. aastal läbi olulise suurenemise. Toimetulekupiiri tõsteti 2017. aastal 140 euroni esimese perekonnaliikme kohta ning alates 2018. aasta 1. jaanuarist on toimetulekupiir perekonna esimese täisealise liikme kohta 140 eurot, teise ja järgnevate täisealiste pereliikmete kohta 112 eurot ning alaealiste laste puhul 168 eurot lapse kohta. Taoline riigipoolne lähenemine peaks erilist tähelepanu ja abi pakkuma just lastega peredele ning vähendama seeläbi laste suhtelise vaesuse määra. Põlva maakonnas on laste suhtelise vaesuse määr üks kõrgemaid Eestis. Vaesus on paraku paljude teiste sotsiaalsete probleemide algne põhjus.

Tabel 4. Toimetulekutoetuse saajate arv Põlva maakonnas aastatel 2012-2016.

	2012	2013	2014	2015	2016
Toetuse saajate arv	584	567	523	438	467
Toetuse suurus ühe elaniku kohta*	16,17	16,71	18,12	15,16	21,43

* andmed on esitatud Põlva maakonna kohta haldusreformi eelse haldusjaotuse järgi.

Allikas: Statistikaamet

Tabel 5 on toodud välja abivajavate laste arv Põlva maakonnas aastatel 2015-2017. Tabelist on näha, et abivajavate laste arv on aasta-aastalt vähenenud, samuti on vähenenud kalendriaastal algatatud juhtumimenetluste arv. Olenemata olulisest vähenemisest on abivajavate laste arv endiselt väga suur. Paljuski saab põhjusena välja tuua elanikkonna kehva psühhosotsiaalse olukorra: madalad palgad, kehv tervis, vähe töökohti, hooajaline töö, naiste alkoholi tarbimine, puudega inimeste suur osatähtsus. Perest eraldatud laste arv on aastate lõikes suhteliselt kõikumine ning sõltub paljuski sellest kui palju lapsi on konkreetsetes perekondades, kust lapsed eraldatakse.

Tabel 5. Abivajavad lapsed Põlva maakonnas aastatel 2015-2017.

	2015	2016	2017
Abivajavate laste arv	382	192	151
Sh algatatud juhtumimenetlused	151	95	68
Perest eraldatud laste arv	5	17	12

Allikas: KOV sotsiaalvaldkonna statistiliste aruannete koondamise süsteem - S-veeb.

Tugevused

Pühendunud spetsialistid.
Juhtumipõhine infovahetus asutuste vahel.

Nõrkused

Madalad töötasud ning suur hooajalise töötajaskonna osatähtsus suurendab oluliselt inimeste sõltuvust sotsiaalabist ja -teenustest.

Suur puudega ja vanemaealiste inimeste osakaal ning kehvad tervisenäitajad suurendavad oluliselt elanikkonna sotsiaalteenuste vajadust ning omastehooldajate koormust.

Pole pädevaid teenuseosutajaid, kes oleksid nõus pakutava palga ja sotsiaalsete garantiidega töötama.

Õpitud abitus – paljud lapsed satuvad sotsiaalteenustele ning jäävad sinna ka täiskasvanutena kaasates omakorda enda lapsed.

Kohaliku tasandi spetsialistide suurest töökoormusest ning laiast vastutusosalast tulenev läbipõlemise oht.

Ettepanekud

Kvaliteetsete ja vajadustele vastavate teenuste väljatöötamine maakondlikul tasandil.

Sotsiaalkeskuste rajamine ja olemasolevate arendamine, et inimesed saaksid vajalikele teenustele juurdepääsu kodu lähedal ja kürest.

Omastehooldajate koormuse vähendamine täiustatud hooldussüsteemi abil, et neil oleks võimalik tööle käia ja seeläbi suurendada enda sissetulekuid.

Uute töendusühiste vanemlusprogrammide kasutusele võtmine ja laiemale elanikkonnale pakkumine laste probleemide ennetamiseks-vähendamiseks.

Teenuse kasutaja vajadustele vastava ja majanduslikult efektiivse sotsiaaltransporditeenuse välja arendamine koos saatjateenusega Kagu Ühistranspordikeskuse baasil.

Riigipoolne erialaspetsialistide (psühhiaatrid, psühholoogid, logopeedid, terapeutid) kättesaadavuse suurendamine maapiirkondades, et abivajaja saaks teenust siis, kui ta seda vajab.

Erihoolekande ülevaade Maarja Küla vaatevinklist

Ly Mikheim

Maarja Küla juhatuse liige

Erihoolekanne on olnud läbi aastasadade kogukonna vastutusala. Suhtumine on olnud ühest äärmusest, kus psüühikahäirega inimesi peeti nõ vaimude poolt väljavalituteks, teise äärmusse, kus neid arvati ühiskonna häbiplekiks.

Tänapäeval püütakse erivajadusega inimestele tagada ühiskonnas vääriline osalus. Paraku võtab varasemate suhtumiste muutmine ning kogukonnale vastutuse andmine aega. Põlvamaal on erihoolekandeteenuseid kõige kauem pakkunud Erastvere Kodu (endine Erastvere Erihooldekodu). Aastal 1999 toimus esimene liikumine sellest kodust välja, tavakogukonda. Esimesed kliendid suunati Põlvasse iseseisvamalt elama, toetust pakkusid neile Põlvamaa Puuetega Inimeste Koja töötajad. Otsiti korterid, aidati hakkama saada igapäevase majandamisega ning lahendati koos erinevaid suhtlemisprobleeme. Selle tööga jätkatakse senini. Inimeste arv, kes toetuse abil on võimelised iseseisvalt hakkama saama, on kasvanud ning võimalused ühisteks

tegevusteks laienenud Põlva haigla juures asuvatest ruumidest Perile. Erastvere Kodu lõpetab teenuste pakkumise 2018. aasta lõpuks ning jätkuvalt erihoolekandeteenuseid vajavad kliendid suunatakse eelistatult endise kodukoha lähedal asuvasse väiksematesse vastavat teenust pakkuvatesse asutustesse.

Sihtasutus Maarja Küla asutati 2001. aastal, esimesed erivajadusega noored asusid külla elama 2003. aasta sügisel. Juba nimetus Küla näitab, et kogukond loodi maapiirkonda, Kiidjärve küla piirides asuva Haavassaare talu maadele. Eeskujuks sellele külale olid erihoolekannet pakkuvad asutused Põhjamaades ning sealsed kogemused erivajadustega inimeste integreerimisel ühiskonda.

Tänaseks päevaks on Maarja Külalt kasvanud enim erihoolekandeteenuseid pakkuv asutus Põlvamaal. Ehitatud on viis peremaja, kus elavad kogukonnas elamise teenusel (21 inimest) ja ööpäevaringsel erihooldusteenusel (16 inimest) olevad inimesed koos tegevusjuhendajatega. Piirkonnast (Põlva, Tartu, Võru) käib igapäevaselt inimesi Maarja Külla toetavatele teenustele (igapäevaelu toetamine, toetatud elamine, töötamise toetamine, pikaajaline kaitstud töötamine) või liiguvad tegevusjuhendajad toetama erivajadusega inimesi nende kodudesse või töökohtadesse (kokku üle 35 inimese).

Koostöös Räpina Aianduskooliga on loodud toimetulekukoolide lõpetanutele võimalus õppida abiaedniku ametit. Maarja Küla on rentinud ruumid õppetöök ning pakkunud oma aia ja haljasalad praktikabaasiks. Hetkel õpib Räpina Aianduskooli Maarja Küla õpperühmas 17 kutseõppurit.

Maarja Külal töötab rehabilitatsioonimeeskond, kes pakub nii tööalase kui ka sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuseid klientidele üle Eesti.

Oleme koostööpartneriteks sotsiaaltööd, eripedagoogikat, psühholoogiat jt analoogseid erialasid õpetavatele kõrgkoolidele nii Eestis kui ka väljaspool Eestit, olles ühtlasi ka praktikabaasiks tudengitele.

Riiklik suundumus vähendada erihoolekandetasutustesse suunamist ning järjest enam pakkuda tuge peredele oma erivajadusega pereliikmaga hakkama saamiseks kodustes tingimustes eeldab muutusi praeguses süsteemis. Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatel ning Sotsiaalkindlustusameti ja/või Töötukassa juhtumikorraldajatel tuleb toetusvajadust hinnata ning seejärel leida sobiv teenus. Samal ajal tuleb koolitada inimesi, kes on valmis isikule vajalikku tuge pakkuma kodustes tingimustes või spetsiaalsetes töötubades ja päevakeskustes. Ainult sügavama puude või keerukamate juhtumite puhul nähakse vajadust teenust pakkuda erihoolekandetasutustes ning sealgi võimalikult kodustes tingimustes.

Selline inimese vajadustest lähtuv teenusepakkumine on mõistlik ning annab võimaluse kogukonnal olla toeks. Samas tuleb mõelda ka selle peale, et erivajadusega lapse saamisel täiskasvanuks peab olema ka neil võimalus alustada iseseisvat elu. Elu, kus päritolupere kohustused vähenevad ning tugi tuleb läbi riiklike toetussüsteemide.

Milliseid arenguid näeme Põlvamaal lähitulevikus?

Põlvamaal on hetkel erihoolekandeteenuste pakkujaid viis:

- AS Hoolekandeteenused Erastvere Kodu (108 teenuse kohta)
- SA Maarja Küla (94 teenuse kohta)
- Põlvamaa Puuetega Inimeste Koda (75 teenuse kohta)
- EELK Räpina Miikaeli Koguduse Hooldekodu (10 teenusekohta)
- MTÜ Teeme Koos (10 teenusekohta)

Põlvamaal on erihoolekandeteenuste järjekorras:

- 1 igapäevaelu toetamise teenusele soovija
- 2 töötamise toetamise teenusele soovijat
- 7 toetatud elamise teenusele soovijat
- 14 kogukonnas elamise teenusele soovijat
- 6 ööpäevaringsele erihooldusteenusele soovijat
- 6 ööpäevaringsele erihooldusteenusele soovijat (liitpuudega)

SA Maarja Küla näeb võimalust ühe täiendava peremaja ehitamiseks, kus pakutakse elamise võimalust ehk lisanduda saaks kuni kaheksa kogukonnas elamise või ööpäevaringse erihoolduse kohta. Täiskasvanutele saame pakkuda sotsiaalset rehabilitatsiooniteenust. Paraku muude teenuste osas oleme oma võimaluste piirid (eelkõige ruumipuuduse tõttu) isegi juba ületanud.

Milllega saab Maarja Küla olla toeks?

Me oleme valmis pakkuma koolitusi uutele teenuste pakkujatele, jagama oma kogemusi ning häid praktikaid.

Ülevaade registreeritud töötusest ning töötust vähendavatest meetmetest Põlvamaal

Leonora Lees

Juhtivkonsultant

Eesti Töötukassa Põlvamaa osakond

Töötukassa roll maakonnas on tagada töötuse korral tööotsingute ajaks kaotatud sissetuleku osaline kompenseerimine; töölepingu ülesütlemise hüvitamine töötajale koondamise korral ja töötajate nõuete kaitse tööandja maksejõuetuse korral. Põlvamaal on kaks Töötukassa esindust- Eesti Töötukassa Põlvamaa osakond ja selle koosseisu kuuluv Räpina büroo.

Töötukassa kliendid on töötajad, tööotsijad ning tööandjad. Samuti on Töötukassa klientideks õppijad, kes vajavad tuge koolist tööle liikumisel. Töötukassa vaateväljas on ka mitteaktiivsed inimesed, keda koostöös partneritega motiveeritakse ja julgustatakse Töötukassa abiga tööd otsima. Kuigi klientide vajadused on erinevad, on nende ootused Töötukassale sarnased: kiire, paindlik ja tööturuvajadustest lähtuv nõustamine ja teenuste osutamise selged ja arusaadavad otsused ning teave tööturuolukorrast. Lähiaastail kasvab Töötukassa roll tööturu nõudluse ja pakkumise

tasakaalustajana, et töötajate oskused ja regionaalne paiknemine vastaksid paremini tööandjate vajadustele. Tööjõuvajaduse uuringutele tuginedes toetatakse karjäärinõustamise ja koolitustega majanduse kasvualdkondades ja tulevikutöökohtadel töötamiseks vajalike oskuste omandamist, hõives püsimise toetamist ja töötuse ennetamist.

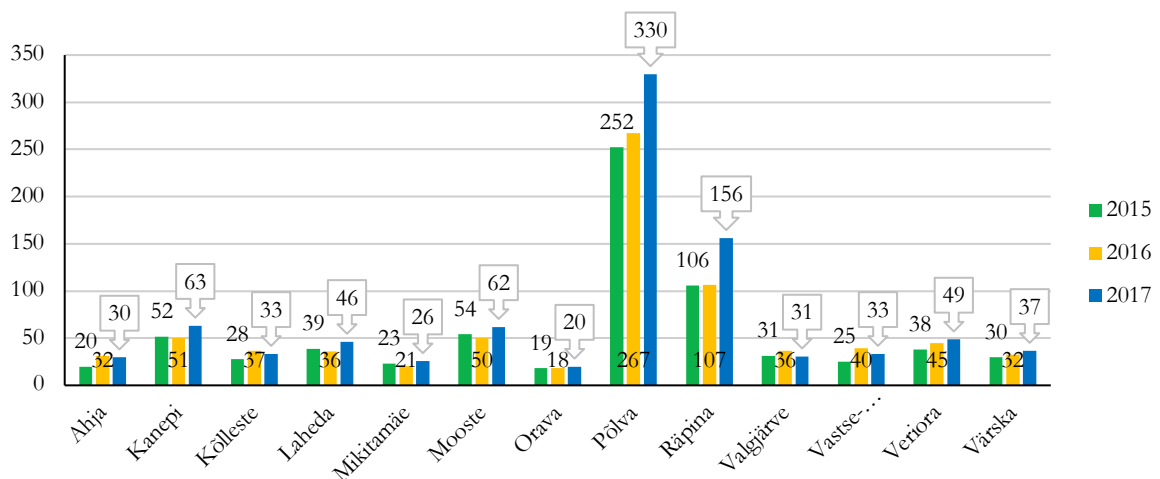
Põlva maakonnas on registreeritud töötus viimasel kolmel aastal kasvutrendis. Sama trendi näitab ka töötute osakaal tööjõust (Tabel 6). Alates jaanuarist 2015 peetakse Töötukassas arvestust isiku reaalse elukoha aadressi järgi. Varasematel aastatel teostati arvestust maakonna ja omavalitsuse jaotuse isiku rahvastikuregistri aadressi järgi.

Tabel 6. Registreeritud töötud Põlva maakonnas ja registreeritud töötute osakaal tööjõust 2015-2017

Aasta	Tööjõud vanuses 16 kuni pensioniiga*	Registreeritud töötud	Osakaal tööjõust
2015	10900	715	6,6%
2016	11200	770	6,9%
2017	12000	915	7,6%

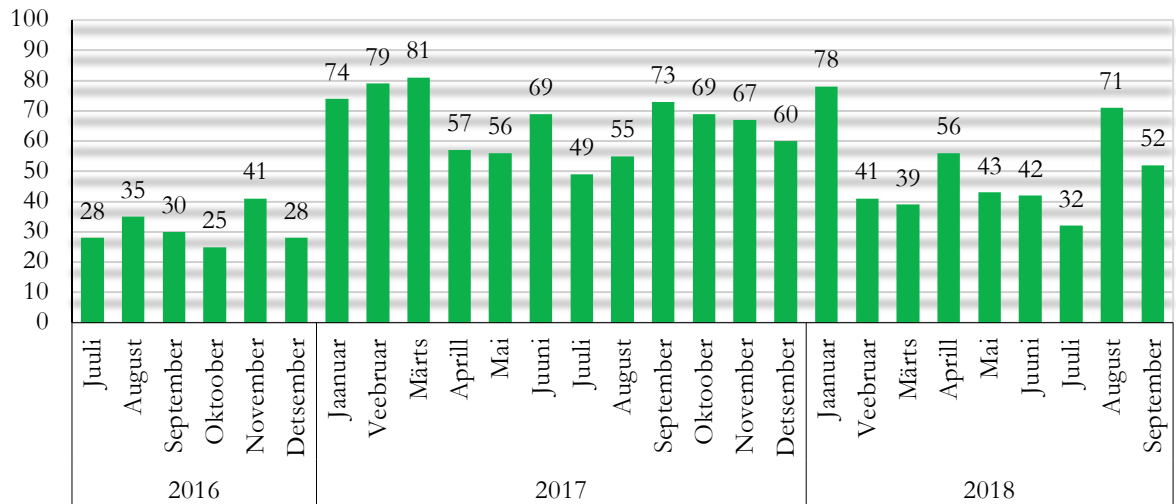
Allikas: Töötukassa, Eesti Statistikaameti andmed, aastakeskmine (rahvaloenduse andmete põhjal korrigeeritud näitajad).

Põlvamaa kohalike omavalitsuste kolme aasta võrdlusest näeme, et läbivalt oli töötute arv kõrgeim kahes omavalitsuses, jäädes aastate lõikes keskmiselt vahemikku 250-330 inimest Põlva vallas ning 106-156 inimest Räpina vallas. Maakonna madalaim töötute arv aastate lõikes keskmiselt oli Orava vallas, jäädes vahemikku 19-20 inimest (Joonis 18).

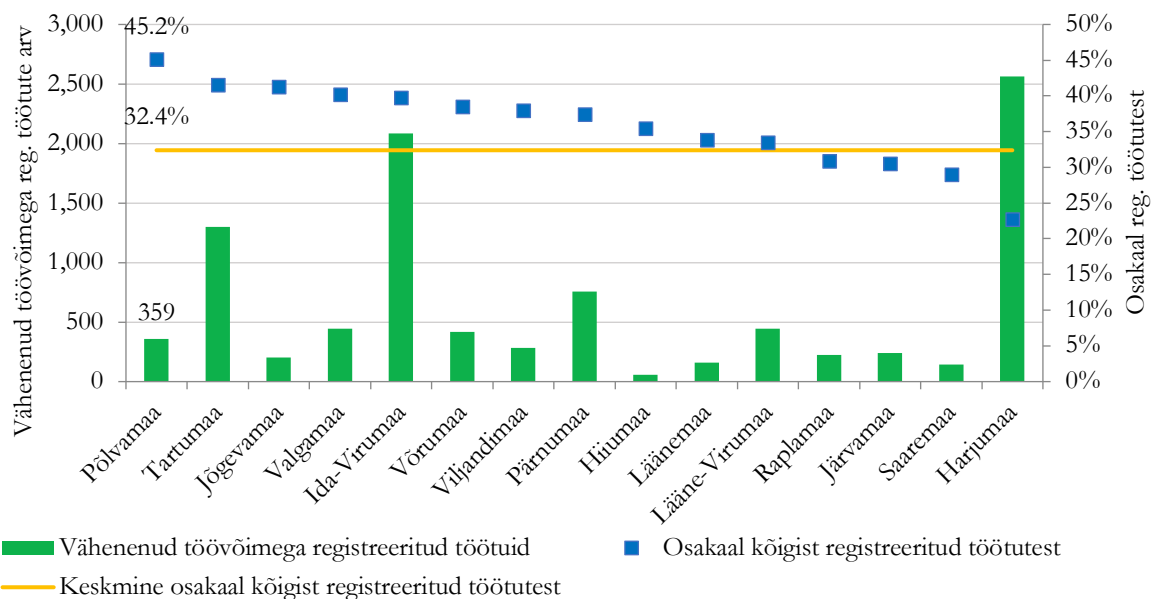
Joonis 18. Töötud kohalikes omavalitsustes kolme aasta võrdluses 2015-2017 (aasta keskmine). Allikas: töötukassa

1. juulil 2016. aastal käivitus Eestis töövõimereform, millega loodi uus töövõime toetamise süsteem. Muutuste eesmärk on parandada suhtumist vähenenud töövõimega inimestesse ning aidata neil tööd leida ja hoida. Ümberkorraldustega seoses alustas Töötukassa pikaajalise tervisekahjustusega inimeste töövõime hindamist ning osalise ja puuduva töövõime korral töövõimetoetuse maksmist. Osalise töövõimega inimestele makstakse töövõimetoetust aktiivsusnõuete täitmisel. Muude aktiivsusnõuete hulgas on töötuks registreerimine. Kuu jooksul registreeritud uued vähenenud töövõimega töötud on inimesed, kes arvele tulemise hetkel kuulusid vähenenud töövõimega töötute riskirühma. Alljärgnevalt on esitatud ülevaade Põlva maakonnas kuu jooksul registreeritud uutest vähenenud töövõimega töötutest ajavahemikus juuli 2016-september 2018 (Joonis 19).

Joonis 19. Kuu jooksul registreeritud uued vähenenud töövõimega töötud juuli 2016- september 2018. Allikas: Töötukassa

Vähenenud töövõimega töötuid oli 2018. aasta septembri lõpus Eestis 9375 ehk 32% registreeritud töötutest. Samas suurusjärgus oli vähenenud töövõimega töötuid ka aasta tagasi. Alljärgneval Joonis 20 on välja toodud vähenenud töövõimega registreeritud töötute arv maakondade lõikes seisuga 30.08.2018. Kõrgeim osakaal kõigist registreeritud töötutest oli vähenenud töövõimega registreeritud töötutest Põlvamaal 45,2% ja madalaim Harjumaal 22,7%. Töötukassa abiga asus septembris üle Eesti tööle ligi 4500 inimest, sh ligi 1000 vähenenud töövõimega inimest.

Joonis 20. Vähenenud töövõimega registreeritud töötute arv maakondade lõikes seisuga 31.08.2018. Allikas: Töötukassa

Tööhõive aktiveerimiseks on Töötukassal üle 50 toetava tööturuteenuse, mis suunatud kõigile Töötukassa klientide sihtrühmadele. Teenuste tarbimise ülevaatest kolme aasta lõikes (2015-2017) selgus, et Põlvamaal on tõusnud enim koolitusel, töötöingu töötoas, karjääriinõustamisel, karjääriinfoa külastamisel proovitööl ja tööalasel rehabilitatsioonil osalemiste arv.

Tugevused

Maakondlikult tagatud klientide teenindamine kahes suurimas omavalitsuses - Põlva vallas ja Räpina vallas, igal kliendil on töötöingute toetamiseks personaalne nõustaja.

Mobiilsus - mobiilne nõustamine maakonnas kõigile soovijatele (ka koolides) ning töötöinguteks vajaliku info ja teadmiste jagamine. Nõustamine piirkondades, kus tööturu- ja karjääriinfole ligipääs võib olla raskendatud. Teemade valikul keskendutakse spetsiaalselt ka noortele, sh kutse- ja kõrgkoolides õppijatele ning vähenenud töövõimega inimestele (noorte puhul ka nende vanematele). Lisaks tööandjate nõustamine ja toetamine ning infopäevade korraldamine.

Avatus ja koostöövalmidus - avatus koostööks erinevate organisatsioonidega, et näha üksteise tugevusi ning leida inimeste toetamiseks võimalikke koostöö kohti ja lahendusi.

Toetavate teenuste rohkus erinevatele sihtrühmadele - teenused tööandjatele, töötavatele inimestele, töötöijatele (sh õppijad, vanaduspensionärid), töötutele.

Nõrkused

Maakonnas vähe teenusepakkujaid (koolitajaid jt teenuse pakkujaid) - mõjutab teenuste pakkumise võimalusi ning klientide/inimeste teenusel osalemist (teenusel tuleb käia kaugemal).

Maakonna bussiliiklus - tasuta ühistransport ei lahenda liikumise probleemi, kui liigub mitesobivatel aegadel või ei ole kasutatav busside suure täituvuse tõttu. Mõjutab maakonna inimeste tööl käimist ja teenustel osalemist.

Erinevates valdkondades tegutsevate ettevõtete vähesus - sobiva töö leidmine või vahetamine on keeruline.

Üldine arusaam Töötukassa rollist maakondlikul tasandil - töötukassa ei tegele ainult töötutega. Töötukassa pakub toetavaid teenuseid ja ennetavaid meetmeid kõigile maakonna inimestele (alates 16. eluaastast) ja tööandjatele.

Ettepanekud

Maakonna tasandi süsteemne koostöö erinevate organisatsioonide vahel.

Maakonna elanikele mõeldud toetavate teenuste/sündmuste, koolituste, projektide jms info jagamine läbi koostöövõrgustiku liikmete.

Maakonna ühistranspordi kättesaadavuse ja vajaduste kaardistamine kohalike omavalitsuste tasandil, et selgitada välja inimeste võimalused liikumiseks kodust kaugemale tööle ja tagasi.

Kasutatud allikad

Eesti Töötukassa. Statistika ja uuringud. Website. www.tootukassa.ee/content/tootukassast/pe (09.10.2018).

Eesti Töötukassa. Eesti Töötukassa arengukava aastateks 2018-2021. Website. www.tootukassa.ee/content/tootukassast/arengukava (24.10.2018).

Eesti Töötukassa (2018). Website. www.tootukassa.ee/ (24.10.2018).

Tervishoiuteenused

Margit Rikka

AS Põlva Haigla

Ülemarst

Esmatasandi arstiabi on Põlvamaal siiani hästi kaetud. Esmatasandil töötab 15 perearsti koos pereõdedega, perearstipraksised on omandivormilt FIE-d või OÜ-d, neli perearsti võtavad vastu mitmes maakonna tõmbekeskuses. Seoses uute tervisekeskuste rajamisega on paranenud töötingimused, mitmekesi töötamine aitab tagada parema asendamise, enamuses perearstipraksistes töötab kaks pereõde.

Kõige suuremas, Põlva vallas, töötab kokku 10 perearsti meeskonda, neist seitse Põlva linnas, uues Tervisekeskuses, mis on ühendatud Põlva Haiglaga. Kolm perearstipraksist asuvad eraldi keskustes: Moostes, Vastse-Kuustes ja Ahjal. Lisaks toimub ühe perearsti vastuvõtt ka Lahedal. Räpina vallas on samuti rajamisel kaasaegne Tervisekeskus Räpina Haigla juurde, seal asub neli perearstipraksist, üks perearst osutab teenust ka Verioral ning Mikitamäel (nüüd Võrumaa koosseisus). Kanepi vallas töötab ühe perearsti meeskond, vastuvõtt kahes kohas (Kanepi ja Põlgaste), lisaks käib üks Põlva valla perearst ka Savernasse. Kuigi kaks maakonna valda asuvad nüüd Võrumaa territooriumil, on endiselt bussiyhendus ja inimeste liikumine Põlva või Räpina poole. Perearstide nimistud ületavad maakonna piire.

Väljaspool Põlva linna asuvad perearstipraksised tegelevad ka koolitervishoiuga, Põlva vallas osutab koolitervishoiuteenust AS Põlva Haigla.

Maakonnas on kaks haiglat - AS Põlva Haigla ja AS Räpina Haigla. Haiglates osutatavaid teenuseid kirjeldab Tabel 7.

Tabel 7. Teenused Põlva Haiglas ja Räpina Haiglas. Allikas: Tervishoiuasutuste aastaaruanded

Teenused	AS Põlva Haigla	AS Räpina Haigla
statsionaarne eriarstiabi	100 stats. voodikohta + 10 päevaravi ja rehab.teenus	30 voodikohta
sisehaigused, neuroloogia, lastehaigused	36 voodikohta	-
kirurgia ja günekoloogia, intensiivravi	20 voodikohta	-
sünnitusabi	4 voodikohta	-
taastusravi	10 voodikohta	-
päevaravi	10 voodikohta	-
iseseisev statsionaarne õendusabi (hooldusravi)	30 voodikohta	20+10 voodikohta
erakorraline meditsiin (EMO)	x	-
ambulatoorne eriarstiabi	x	x
rehabilitatsiooniteenus	x	-
koduõendus	2 ametikohta	1 ametikoht
koolitervishoiuteenus	3 kooliõde	-

Tervishoiuteenused Põlvas ja Räpinas paiknevad kompaktselt, ühendatud kompleksis asuvad haigla, eriarstid, perearstid, apteek ja sotsiaalteenustest valla hooldekodu ning Põlva vallas lisaks hambaravi, eraarstid ning Põlva linna Päevakeskus. Selline kompleks võimaldab patsientidel saada vajamineva abi ühest kohast, samuti võimaldab see head koostööd esmatasandi arstide, eriarstide jt spetsialistide vahel.

AS Põlva Haigla on Tartu Ülikooli Kliinikumiga võrgustunud tervishoiuettevõtte (51% SA Tartu Kliinikumile ja 49% Põlva vallale kuuluv), mis teenindab kogu maakonda. Tegevusloa kohaselt on AS Põlva Haigla üldhaigla. Haigla on renoveeritud ja heas seisukorras, olemas on piisav aparatuur, vajalik meditsiinipersonal, abipersonal ja erialaspetsialistid.

Tartu linna lähedus soodustab erialaspetsialistide leidmist, võrgustumine tihendab koostööd kõrgema etapi haiglagaga, annab võimalusi personali ühisteks koolitusteks ning vajaliku varustuse hangeteks. Koostöös Kliinikumiga on rahvusvaheliste projektide toel välja arendatud Laste Vaimse tervise kabinet, kus osutatakse lastele ja noorukitele ambulatoorset psühhiaatrilist abi ning toimib telesild Kliinikumi ja teiste Lõuna-Eesti üldhaiglate vahel. Põlva Haigla näeb oma tulevikuna Lõuna-Eesti Taastusravi Kompetentsikeskuse väljaarendamist koostöös Kliinikumiga, üldhaiglana säilivad aktiivravivoodid, eriarstide vastuvõttud ja iseseisev õendusabi teenus.

Maakonnas suuruselt teine tervishoiuteenuseid osutav keskus asub Rāpinas, AS Rāpina Haigla, mis kuulub Rāpina vallale. Haiglal on 30 iseseisva õendusabi (hooldusraviteenuse) voodikohta, millest Haigekassa rahastab 20, lisaks tehakse kohapeal ambulatoorseid eriarsti vastuvõtte ja uuringuid.

Põlva maakonnas töötavad ka eraarstid, kaks psühhiaatrit ja üks günekoloog asukohaga Põlvas ja Rāpinas. Uuenduslikult hakkab Tartu Ülikooli Kliinikum pakkuma Põlvas silmaarsti teenust, mis siiani oli eraarsti katta.

Põlvamaal töötavad hambaarstid eraarstidena või erafirmadena, suurim koondumine on Põlvas ja Rāpinas, vastavalt kolm ja kaks hambaravikabinetti, maakonnas on suuremates asulates lisaks viis teenuse pakkujat, laste hambaravi osutatakse viies erinevas kohas.

Maakonnas on 11 apteeki koos haruapteekidega. Apteegid asuvad maakonna suuremates asulates: Põlvas neli, Rāpinas kaks ning Kanepis, Moostes, Savernas, Ahjal ja Verioral üks.

Maakonda teenindab SA Tartu Kiirabi, mille koosseisus on Põlvamaal kolm kiirabibrigaadi (kaks asukohaga AS Põlva Haiglas ja üks AS Rāpina Haiglas). Häirekeskuse kaudu osutavad kiirabi teenust ka Otepää brigaad ning Lõuna-Eesti Haigla kiirabibrigaadid.

Professionaalset töötervishoiuteenust, tervisepakette nii ettevõtete töötajatele kui ka eraisikutele pakub Qvalitas Arstikeskus.

Tugevused

Kui patsiente on vaja Tartusse transportida, siis on see korraldatud Tartu Kiirabi, Põlva Haigla transportauto või invataksoga, kuid kindlasti tuleb kasutada ka oma või KOV transporti.

Alates 2000. aastast kuuluvad AS Põlva Haigla ja AS Räpina Haigla rahvusvahelisse Tervist Edendavate Haiglate võrgustikku, lisaks on Põlva Haigla liitunud Suitsuvabade Haiglate võrgustikuga. Koostöö tervisedenduse tasandil võimaldab ellu viia haiglates kliinilist tervisedendust, mille tulemusel on haiglad patsiendikesksemad, ravitöö ja tervise edendamise integreerimine igapäevatöös parandab tervishoiuteenuste kvaliteeti ning võimaldab saavutada patsientidele võimalikult hea tervisetulemi. Haigla personali jaoks on paranenud nii füüsilise kui vaimse töökeskkond, väga oluline on haigla töötajate enda tervise edendamine. Kogukonna jaoks on kättesaadavamad erinevad nõustamisteenused:

- tervisetuba;
- suitsetamisest loobumise nõustamine;
- laste ja noorte vaimse tervise kabinet;
- noorte nõustamiskabinet Amor;
- diabeediõe nõustamine, toitumisnõustamine jt.

Tugev kogukond, toetus tervishoiuteenuste jätkamisele kohapeal, selle toel Põlva sünnitusosakonna jätkamine vähemalt 2019. aasta lõpuni.

Tartu kui kõrgema ravietapi lähedus annab võimaluse Põlva inimestele saada kogu meditsiinilise abi suhteliselt kodu lähedal.

Nõrkused

Probleemiks võib kujuneda statsionaarse eriarstiabi liikumine Tartusse, mis nõuab elanikelt ja kohalikest omavalitsustelt lisaressurssi. Kogemustega, kuid vananev arstikond sunnib maakonnas sulgema osasid erialasid. Selle tõttu on vähendatud Põlva Haiglas valveringide hulka ja patsiente tuleb saata uuringutele ning ravile kõrgemasse etappi.

Meedikute järelkasvu piiratus on tunda kogu Eestis väljaspool Tartut ja Tallinna. Raskusi on personali leidmisega ka esmatasandil, mis on viinud ja võib edasi viia perearstipraksiste liitmisele.

Praeguste suundumuste kohaselt koonduvad tervishoiuteenused üha rohkem suurematesse asulatesse, halveneb veelgi hajaasustusega piirkondade inimeste juurdepääs nii arstiabile, nõustamisteenustele kui ravimitele.

Ettepanekud

Maakonda peaksid jääma sagedamini vajatavad tervishoiuteenused.

Läbimõeldud transportikorraldus võimaldaks parandada tervishoiuteenuste kättesaadavust ka ääremaa inimeste jaoks.

Oluline on KOV-de toetus tervishoiuteenuste osutajate halduskulude katmisel (nt toetus perearstidele Tervisekeskustes, Põlvas see momendil puudub, Räpinas olemas).

4. PAIKKONNA TURVALISUS

4.1. LIIKLUSOHUTUS

Kerli Tallo

Maanteeamet
Ennetustöö osakond
Ekspert

Reesi Efert

Maanteeamet
Ennetustöö osakond
Ekspert

Kai Kuuspalu

Maanteeamet
Ennetustöö osakond
Ekspert

Maanteeamet on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus. Maanteeameti põhitegevus jaotub ehitus-, hoolde-, liiklus- ja teedevõrgu valdkonnaks, mida juhivad peadirektori asetäitjad ja valdkonnajuhid, põhivaldkondade tegevust toetavad tugiteenused. Igas Eesti maakonnas on olemas Maanteeameti esindus, eri valdkondade spetsialistid paiknevad üle-eestiliselt.

Liiklusohutusprogramm ja nullvisioon

2017. aasta veebruaris võttis Eesti Vabariigi Valitsus aastateks 2016–2025 vastu liiklusohutusprogrammi, mis on aluseks liiklusohutuse olukorra parandamisele Eestis. Programm on jätkuks „Eesti rahvuslikule liiklusohutusprogrammile 2003–2015“. Selle eesmärkide kohaselt tuleb liiklussurmade ja raskelt vigastada saanute arvu vähendada ja saavutada 2025. aastaks olukord, mil kolme aasta keskmisena ei hukku liikluses enam kui 40 inimest ega saa raskesti viga rohkem kui 330 inimest aastas. Vastuvõetud liiklusohutusprogramm lähtub nullvisioonist, mis tähendab, et kõik liiklusega seonduv peab olema kujundatud nii, et inimeste hukkumise või raskesti vigastada saamise risk oleks võimalikult väike. Selleni jõudmiseks on vaja erinevad tegevused panna toimima koosmõjus (alates taristu ohutumaks muutmisest, lõpetades liiklejatele korraldatud teavituste ja koolituste ning liiklusjärelevalvega). Varasemalt lasus suurim vastutus liiklusohutuse eest liiklejal (jalakäija, juht), nullvisiooni kohaselt lasub vastutus kõikidel osapooltel – teedevõrgu planeerijatel, ehitajatel, hooldajatel ja loomulikult liiklejatel endil.

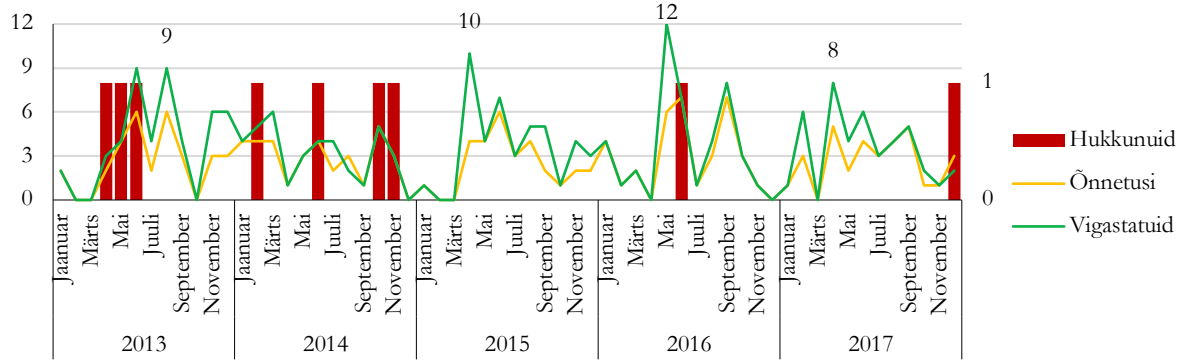
Liiklusõnnetused

2017. aastal toimus Eestis 1362 liiklusõnnetust, milles sai vigastada 1725 inimest ning hukkus 48 inimest. Põlvamaal on viimase viie aasta jooksul (2013–2017) toimunud kokku 161 inimkannatanuga liiklusõnnetust, milles hukkus üheksa ja sai viga 213 inimest (Joonis 21). 2017. aastal toimus Eesti Liikluskindlustuse Fondi andmetel kokku 35 662 kindlustusjuhtumit, millest 190 leidsid aset Põlvamaal. Tehnilise Järelevalve Ameti andmetel on Põlvamaal alates 2013. aastast toimunud üks hukkunuga raudteeõnnetus – otsasõit inimesele.

Tabel 8. Inimkannatanuga liiklusõnnetuste kokkuvõte Põlvamaal aastatel 2013–2017

	2013	2014	2015	2016	2017
Õnnetusi	31	34	29	35	32
Vigastatuid	47	38	43	43	42
Hukkunuid	3	4	0	1	1

Allikas: Maanteeamet

Joonis 21. Inimkannatanuga liiklusõnnetused Põlvamaal aastatel 2013–2017. Allikas: Maanteeamet

Tee-ehitus ja -hoole

Põlvamaal on riigimaanteid 1166 km, millest kattega teid 620 km ja kruuskattega teid 546 km, millest 185 km teostatakse tolmutõrjet kloriididega. Põlvamaad läbib põhimaantee Tallinn–Tartu–Võru–Luhamaa ning kaheksa tugimaanteed. Uue haldusjaotuse järgi asub Põlva maakonna riigiteedel 50 silda, kogupikkusega 763 m. Sildade seisukord on hea, seda tänu järjepidevalt teostatavatele ülevaatusetele, erineva tasemega remontidele ning ümberehitustele. Põlvamaa raudteevõrgustiku ligikaudne pikkus on 45 km.

Tugevus: Põlvamaad läbiv põhimaantee on heas seisukorras, tugi- ja kõrvalmaanteed seisukord on rahuldav. Lähima 5–7 aasta jooksul saavad ka kõik tugimaanteed rekonstrueeritud ja heasse seisukorda ning lähtuvalt teehoiukava eesmärkidest peaks lähema 10–15 aasta jooksul sõidumugavus paranema lisaks ka kõrvalmaanteedel. Edaspidi tagatakse teede hea seisukord järjepideva teede säilitamise ja taastusremondiga. Kruuskattega teede osakaal väheneb iga aastaga ja järjest rohkem teostatakse neil ka tolmutõrjet.

Ettepanek: tagada tugimaanteed ja suuremate kõrvalmaanteed seisukorra ja sõidumugavuse parendamine ning kõrvalmaanteedele tolmuva katete ehituse jätkumine.

Liiklusharidus ja liiklusohutuslased ennetustegevused

Maanteeamet pakub liiklusohutuse ja -hariduse alaseid tegevusi väga erinevatele sihtrühmadele. 2017. aasta andmetel on liiklusohutus ja -haridusalastes tegevustes osalenud 1487 inimest, kitsama sihtrühmana on eraldi koolitatud õpetajaid, eakaid ja lapsi.

Oma ennetustegevusetes arvestab Maanteeamet piirkondlike vajaduste ja kohaliku koostööorgustikuga. Liiklushariduses on tähtsaks märksõnaks elukestev õpe ning tegevuste muutmine süsteemseks ja järjepidevaks.

- Haridusasutuste õpetajatele toimuvad asutuses liiklusõppe läbiviimise teemal tasuta meeskonnakoolitused. 2017. aasta seisuga on koolituse läbinud seitse Põlvamaa lasteaeda ning viis Põlvamaa kooli.
- Alates 2016. aastast toimub Maanteeameti ja üldhariduskoolide vahel koostööprojekt „Tasuta jalgratturite koolitus igale 10-aastasele lapsele“. Projekti raames on Maanteeameti poolt koolile rahaline toetus 10 eurot koolitatava lapse kohta, kes läbib koolituse ja jõuab teooriaeksamile. 2017.–2018. õa-l osales projektis vaid üks kool 16st. Projektist sai osa 106 õpilast. Alates 2015. aastast on Põlvamaal väljastatud 608 jalgratturi juhiluba.

- Maanteeamet pakub koolidele tasuta noorte riskikäitumise ennetamise koolitusi: „Georg ja Kaspar“ 8.–9. klassi õpilastele ning „Selge Pilt?!“ gümnaasistidele ja kutsekooli noortele. 2017.–2018. õa-l tellisid koolituse „Georg ja Kaspar“ kolm Põlvamaa kooli ning koolitusel „Selge Pilt?!“ ei osalenud ühtegi kooli. Koolitustest „Georg ja Kaspar“ sai osa 184 noort.
- Lisaks on Maanteeametil ellu kutsutud mitmeid haridusasutustes liiklusharidust toetatavaid projekte: „Vigulemendid“, „Liiklusvanker“, „Koolitee kaardistamine“. Osaleme ka koostööprojektis „Kaitse end ja aita teist!“.
- „Eakad mootorsõidukijuhid“ on 60+ vanuses juhtidele pakutav koolitus, mis koosneb teoreetilisest osast ja praktilistest harjutustest linna liikluses. Maanteeamet rahastab koolitust 50% ulatuses, teise poole maksab kohalik omavalitsus. Põlvamaal on toimunud üks koolitus, millest sai osa 20 väärkas eas mootorsõidukijuhti.
- Maanteeamet viib läbi liiklusohutuskampaaniaid ning tegeleb elanikkonna teavitamisega, nii näiteks osaletakse erinevate liiklusohutuslaste tegevustega piirkondlikel avalikel sündmustel. Näiteks pakume turvasimulatsiooni sõiduauto turvavarustuse kasutamise vajalikkusest, jalgratta vigurrada ja Maanteeameti tellitud liiklusohutuslaste tegevusi – mängud, töölehed, nõustamine jm liiklusalane teavitus.
- Koolidel on võimalik õpilastele tellida tasuta raudteeohutuslast koolitust.

Tugevused

On olemas hästitoimiv koostöövõrgustik ja aktiivsed koostööpartnerid, kes osalevad liiklusohutuslaste teavitustööde hangetes (teenuse pakkujad avalikel sündmustel ja erinevate koolituste läbiviijad).

Põlvamaal on põhi- ja tugimaanteed tänu järjepidevale teede säilitamisele (taastusremondid ja rekonstrueerimised) heas seisukorras. Kattega kõrvalmaanteed on rahuldavas seisukorras, kuid lähtuvalt tehniokava eesmärkidest paraneb sõidumugavus lähima 10 aasta jooksul ka nendel teedel. Kruusakattega teede osakaal on iga aastaga vähenenud, tolmutõrjet teostatakse suuremas mahus.

Nõrkused

Haridusasutuste ja kohalike omavalitsuste vähenenud aktiivsus erinevate liiklusohutuslaste koolituste tellimisel (riskikäitumise ennetamise koolitused noortele, asutuste sisekoolitused õpetajatele jm projektid).

On välja arendamata vabatahtlike võrgustik, kes oma initsiatiivil viiksid läbi liiklusohutuslaste tegevusi piirkondades.

Ettepanekud

Rohkem pöörata tähelepanu haridusasutuste ja kohalike omavalitsuste kaasamisele. Luua vabatahtlike võrgustik.

Kasutatud allikad

- Maanteeamet
- Tehnilise Järelevalve Amet
- Eesti Liikluskindlustuse Fond

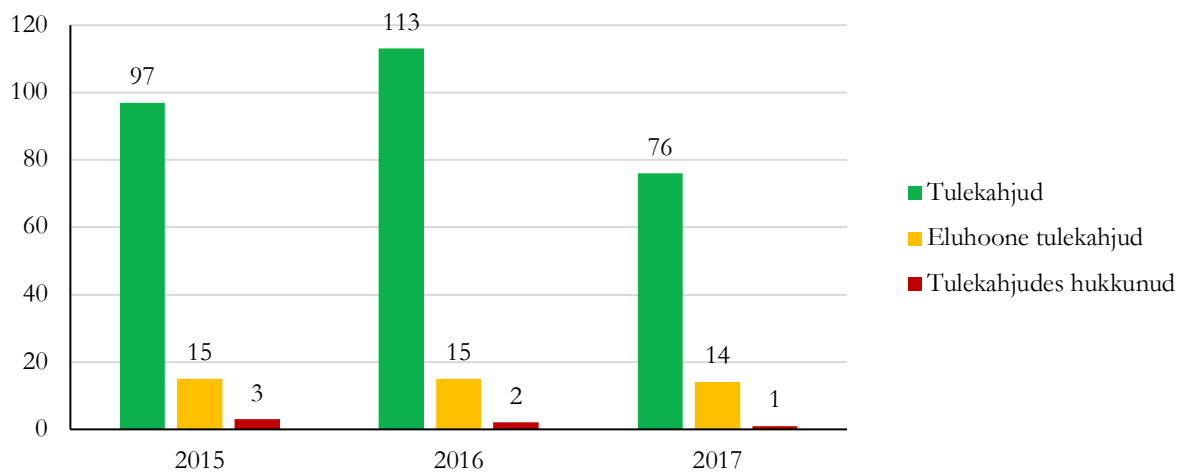
4.2. PÄÄSTEAMETI ENNETUSTÖÖ

Merili Liivoja

Lõuna Päästkeskus

ennetusbüroo juhtivspetsialist

Aastatel 2015-2017 toimus Põlvamaal 286 tulekahju, neist 44 eluhoonetes (Joonis 22). Tulekahjudes hukkus eelneval kolmel aastal kuus inimest, neist kolm Põlva vallas, kaks Kanepi vallas ja üks Räpina vallas. Surmaga lõppenud tulekahju põhjusteks olid hooletus suitsetamisel, elektriseadmete kasutamisel või lahtise tule kasutamisel. Tulekahjus hukkunuist neli olid mehed ja kaks naised vanusevahemikus 32-78 aastat. Hukkunud isikutest neli olid pensionärid või tööga mittehõivatud isikud, üks oli töötav isik ja ühe puhul on sotsiaalne staatus teadmata. Hukkunuist viis olid hukkimise hetkel alkoholijoobes. Ühes kodus oli olemas töökorras suitsuandur, teistel juhtudel see kas ei rakendunud tööle või polnud võimalik selle olemasolu tagantjärele kindlaks teha (sündmuskoht hävinenud).

Joonis 22. Tulekahjude ja neis hukkunute arv Põlvamaal 2015-2017. Allikas: Päästeamet

Tugevused

Päästeameti ning ennetusvaldkonna üheks olulisemaks tugevuseks võib pidada järjekindlate tegevuste olemasolu tuleohutuselase teadlikkuse tõstmisel. Maakonnas viiakse igal aastal läbi tuleohutuselaseid koolitusi lastele lasteaedades ja koolides ning täiskasvanutele, sh eakad ja puuetega inimesed. Info- ja ohutuspäevadel jagatakse osalejatele tuleohutuselast teavet ja võimalust omandada praktilisi oskusi. Päästekomandod külastavad kodusid, eesmärgiga vaadata koos omanikuga üle kodu tuleohutuselane olukord ja anda inimestele nõu.

Tegevustesse on edukalt kaasatud päästjaid, vabatahtlikke ja erinevaid välispartnereid, kes viivad edasi ühist tuleohutuselast sõnumit ning aitavad tagada, et teema püsiks pidevalt fookuses.

Eesmärkide ja otsuste vastuvõtmisel tuginetakse uuringutele ja analüüsidele, millest lähtuvalt saadakse informatsiooni ning teavet, et liikuda kindlalt soovitud suunas.

Nõrkused

Järjest enam seisab ühiskond silmitsi vananevast elanikkonnast tulenevate probleemidega ning seda ka Päästeameti tegevuses. Peamiseks probleemiks on inimeste vähenev toimetulek ning võimalus iseennast õnnetuste korral kaitsta. Elanikud, kes ei ole võimelised iseenda turvalisuse eest hoolt kandma, on Päästeameti üheks olulisemaks sihtrühmaks.

Lisaks ühiskonna vananemisega kaasas käivatele probleemidele on väga paljud tulekahjude põhjused seotud sotsiaalsete probleemidega. Antud temaatika ja probleemid kuuluvad Sotsiaalministeeriumi ning teiste ametkondade tegevusvaldkonda, kuid väga suur osa Päästeameti tööajast kulub just sotsiaalsete probleemide lahendamisele.

Lisaks on uuringute kohaselt probleemiks inimeste ükskõiksus tuleohutusosalase teabe suhtes. Selle tõttu ei ole inimesed teadlikud valitsevatest ohtudest ning käitumisjuhustest tuleõnnetuste korral, tekitades tõsisid tagajärgi nii iseendale kui ka teistele.

Nõrkuseks võib lugeda ka KOV-i poolt koduse tuleohutuse olukorra parandamisega mitte toimetulevate kodude leidmist.

Ettepanekud

Muuta koostöös füüsiline keskkond tuleohutumaks. Hea näide selleks on „500 kodu tuleohutuks“ projekt. Peame oluliseks KOVide jätkuvat panustamist sotsiaalselt vähekindlustatud elanike kodude tuleohutuks muutmisel – kütteseadmete ja elektrisüsteemide renoveerimine. Suurenema peaks võimekus kasutada ära erinevate fondide vahendeid (ESF – puuetega inimesed, KREDEX toetused jne).

Leppida koostöö kokku Päästeameti ja KOV tegevuskavade tasandil.

Kohalike omavalitsustega koostöös analüüsida sihtgruppide statistikat ja tendentse ning parandada elamispiindade riskihindamise kvaliteeti, vahetada regulaarselt infot tuleohutusosalase olukorra kohta.

Hoida ja harida olemasolevaid partnereid, et need oskaksid ise paremini kaasata uusi partnereid (näiteks kohalikud omavalitsused kaasavad ise kohalikke kogukondi).

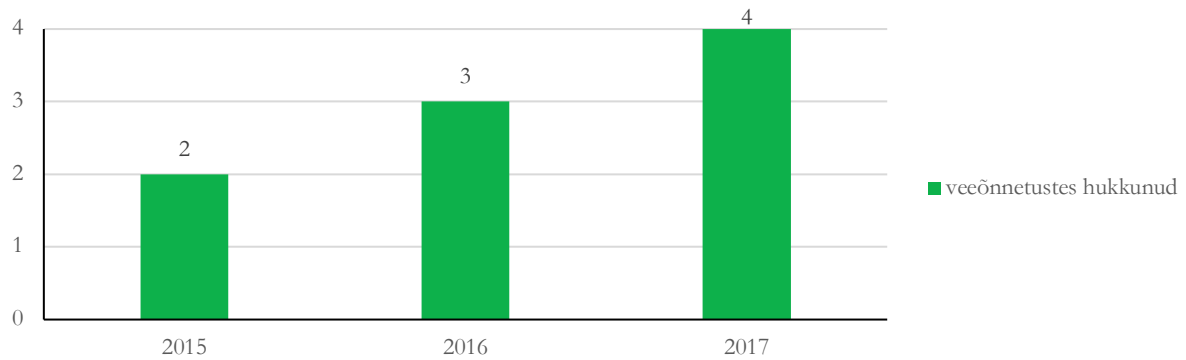
Tõsta kohalike ja vabatahtlike kogukondade liidrite, külavanemate ja korteriühistute juhtide tuleohutusosalast teadlikkust.

Suunata eakatele mõeldud tuleohutusosalaseid sõnumeid sobivamatesse kanalitesse.

Tõsta laste ja lastelaste huvi oma esivanemate teadlikkuse ja võimekuse vastu. Õpetada koostöös noored sõnumikandjateks, et nad oskaksid ja tahaksid eakaid aidata.

Suurendada koolides õpetajate tuleohutusosalaste koolitajana osalemise mahtu läbi õpetajate võimekuse tõstmise (Päästeameti töötajad koolitavad õpetajaid), õppekavade arendamise ning õppematerjalide kvaliteedi parandamise.

2015-2017. aastal uppus Põlvamaal veekogudes üheksa inimest, neist neli Põlva vallas, kolm Kanepi vallas ja kaks Räpina vallas (Joonis 23). Üheksast uppunust olid kuus mehed ja kolm naised vanusevahemikus 47-85 aastat. Kõige enam kaotati elu järvevees (5), neist kaks Lämmijärves. Uppunuist kolm kaotas elu tiigis ja üks vannis. Kukkumine põhjustas uppumise kahel korral, suplemine ja vettehüpped kolmel korral.

Joonis 23. Veeõnnetustes uppunute arv Põlvamaal 2015-2017. Allikas: Päästeamet

Tugevused

Hea koostöö Päästeameti ja erinevate organisatsioonide vahel.

Selge sõnumiga meediakampaaniad.

Hea statistikabaas tegevuste planeerimiseks.

Väljatöötatud veeohutuse koolitusprogrammid lastele ja noortele. Veeohutuse koolitusprogrammides osalevad maakonna 1. ja 6. klassi ning gümnaasiumiastme õpilased.

Aktiivne teavitustöö info- ja ohutuspäevadel. Info- ja ohutuspäevadel jagatakse osalejatele veeohutusosalast teavet ja võimalust omandada praktilisi oskusi.

Nõrkused

Täiskasvanuteni raske jõuda ning nende käitumisharjumuste ja hoiakute muutmine keeruline. Riskirühmadele (kalastajad, eakad, väikelaste vanemad, puuetega inimesed) ei ole suunatud konkreetseid tegevusi.

Ettepanekud

Leppida koostöö kokku Päästeameti ja KOV tegevuskavade tasandil.

Koostööpartneritele juhis- ja algmaterjali koostamine, partneritega tegevuste ja sisu ühtlustamine, sh ühiste tegevuste planeerimine ja elluviimine (nt kooliõpetajate koolitamine).

Koolituste korraldamine põhikooliealistele lastele, gümnaasiumiastmelistele noortele (sh programmi täiendamine praktiliste harjutustega 2019. aastal).

Kalastajatele suunatud hooajaliste (suvine ja talvine) veeohutusosalaste infomaterjalide väljatöötamine ja informatsiooni jagamine sihtrühmaspetsiifilistel veebisaitidel (kalastusinfo.ee, kalale.ee), kalastajatele suunatud sündmuste külastamine (nt kalapüügivõistlused) ja seal veeohutusteemalise informatsiooni, sh infomaterjalide jagamine.

Eakatega seotud koostööpartnerite kaardistamine (puuetega inimeste ühendus, päevakeskused jne) ning nendega koos ühiste tegevuste planeerimine ja elluviimine.

Eakate lähedastele ja hooldajatele suunatud veeohutusosalaste infomaterjalide ettevalmistamine ning nende levitamine, valmistamaks neid ette veeohutusosalaseid ohte märkama ja vajadusel keskkonda muutma.

PäA partnerite koolitamine lähtuvalt täiskasvanutele suunatud koolitusprogrammist.

KOV lehtedes veeohutuse teemaliste artiklite kirjutamine.

4.3. POLITSEI

Katrin Satsi

Kagu politseijaoskond

Põlva piirkonnavanem

Kuritegevus

2016. aastal registreeriti Põlvamaal 609 kuritegu ja 2017. aastal 492 kuritegu. Kuna statistika on võetud vana haldusjaotuse järgi, siis mõjutavad neid numbreid oluliselt piiriäärsed alad ja sealne kuritegevus (võltsitud dokumendid, ebaseaduslik piiriületus, salakaup, illegaalide liikumine). Üldises langustrendis on vargused. Eraldi käsitlemist vajavad vägivalda kuriteod.

Liiklussüüteod

Probleemiks on joores juhtide suur osakaal liikluses, mis sageli on tingitud inimeste üldistest hoiakutest. 2016. aastal toimus Põlvamaal 78 liiklusõnnetust, milles oli 43 vigastatut ja hukkus üks inimene. Samal aastal tabati roolist 224 joores juhti. 2017. aastal toimus 56 liiklusõnnetust, milles oli 42 vigastatut ja hukkus üks inimene. Roolist tabati 140 joores juhti.

Lähisuhtevägivald

Alates 2014. aastast on Põlva politsei süvendatult tegelenud lähisuhtevägivalda avastamise ja ennetamisega. Politsei üheks prioriteediks on vähendada lähisuhtevägivaldast põhjustatud surmasid ja raskeid tervisekahjustusi. Politsei aktiivse sekkumisega seonduvalt on viimaste aastate jooksul oluliselt tõusnud isikuvastaste kuritegude arv, millele viitab ka 2018. aastal Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud „Põlvamaa tervise ja heaolu ülevaade“.

Kodus, mis peaks olema kõige turvalisem koht, on laps lähisuhtevägivalda pealtnägijaks või ohvriks vähemalt kolmandikul juhtudel. Lapse osalus kodus vägivallas on riskiteguriks, kuna ta võib olla tulevikus samuti vägivaldne. Lisaks võib pidev vägivaldses keskkonnas viibimine põhjustada koolikohustuse mittetäitmist, õpiraskusi, koolikiusamist, sõltuvusainete tarvitamist ja enese vigastamisi.

Eraldi käsitlemist vajab vanemaealiste suhtes toime pandud lähisuhtevägivald, mis esineb käesoleval ajal väga varjatud kujul, kuna kannatanud ei julge abi saamiseks pöörduda.

2016. aasta sügisest käivitus piloodina Põlvamaal MARAC projekt, mis tegeleb kõrge riskiga lähisuhtevägivalda juhtumite lahendamiseiga võrgustikutöö meetodil. Projekti eestvedajaks on Sotsiaalkindlustusamet, kes kaasab erinevaid koostööpartnereid. Juba praegu võib öelda, et sellisel meetodil juhtumite lahendamine annab häid tulemusi. Põlva MARAC'i juhtgrupp käib koolitamas Eesti teisi piirkondi ja aastaks 2022 peaks olema MARAC programmiga kaetud kogu Eesti.

Alaealiste süüteod

Alates 2018. aastast on täielikult muutunud alaealiste suhtes kohaldatav karistuspoliitika. Politsei tööpraktikas kasutatakse taastavat õigust või mittekaristuslikke meetmeid. Eesmärk on mõjutada alaealist teo eest vastutust võtma, tehtud kahju hüvitama, võtma vabatahtlikult kohustusi ja kasutada karistust vaid viimase abinõuna.

Esimesed ilmingud alaealiste tõsistest käitumisprobleemidest on eelkõige nähtavad haridusasutustes, mistõttu on nimetatud lastel esimeseks kontaktiks kooli tugiteenused (sotsiaalpedagoog, psühholoog jne). Nende teenuste kättesaadavusest ja kvaliteedist sõltub olulisel määral, kuivõrd käitumisprobleemid vanuse kasvades võimenduvad ja laps jõuab edasi õiguskaitse ja sotsiaalsüsteemi.

Keerulisemate juhtumite korral on võimalik alaealine suunata mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programmi, kus tegeletakse noore ja tema lähedastega süsteemselt ja aktiivselt ning programm kestab 4-6 kuud. Paraku on programmi sisenemise aeg enam kui kuus kuud pikk. Oluline on täiskasvanute takistamine, kes võimaldavad alaealistele juurdepääsu sõltuvusainetele ehk pakuvad, ostavad või müüvad neid alaealistele.

Tugevused

Olemasolev koostöövõrgustik, kellel on ühtsed arusaamad ja tahe tegutseda
Tugevad eestvedajad

Nõrkused

Olemasolevad spetsialistid on ülekoormatud
Heade spetsialistide vähesus
Teenustele pikad järjekorrad
Toetavate teenuste vähesus
Programmide vähesus

Ettepanekud

Võtmeisikute koolitamine
Spetsialistide juurde palkamine
Varajane märkamine ja sekkumine
Põlvamaa koolid võiks liituda Kiusamisvaba Kooli või muu vägivalda ennetava programmiga

PÕLVA MAAKONNA TERVISE- JA HEAOLUPROFIILI KOOSTAMISE PROTSESSI KIRJELDUS

Elo Paap
 OÜ HeaOLE
 Tervisedendaja

Põlva maakonna tervise- ja heaoluprofiil on maakonna erinevate valdkondade koostööprojekt. Projekti kutsus ellu sihtasutus Põlvamaa Arenduskeskus (PAK) eesmärgiga saada ülevaade paikkonna inimeste tervisest, healust ja turvalisusest. Nimetatud kaardistus andis ülevaate maakonna elanike hetkeolukorrast ja oli sisendiks tervisedenduse valdkonna tegevuste planeerimisel.

Algamine

5. juunil 2018 kogunesid Mooste Viinavabrikus Põlvamaa rahvatervise, turvalisuse, spordi ja sotsiaalhoolekande valdkondade esindajad, et anda oma panus Põlvamaa uue arengustrateegia 2035+ koostamisse. PAK alustas Põlvamaa tervise- ja heaoluprofiili koostamise protsessi. 10. augustil toimus esimene sissejuhatav koolitus, kus hinnati paikkonna heaolu mõjutavaid tegureid, analüüsiti seoseid erinevates valdkondades tehtavate otsuste ja tervisemõjude vahel ning püüti määratleda prioriteetsed suunad. Koolituspäeva juhtis Tervise Arengu Instituudi paikkondliku töö vanemspetsialist Maali Käbin. Koolituspäeval osalesid Põlvamaa kohalike omavalitsuste arendus- ja sotsiaaltöö spetsialistid, Põlvamaa erinevate riigiasutuste spetsialistid, koostööpartnerid teistest valdkondadest ja huvitatud osapooled.

PAK andis oma toetuse protsessi algatamiseks ning protsessijuhi leidmiseks ja kinnitamiseks. Profiili protsessi juhtimine usaldati suurte kogemustega tervisedendusespetsialistile Elo Paabule ettevõttest OÜ Heaole.

Kaasamine ja meeskonna koondamine

PAKi ennetustöö spetsialist Irena Viitamees ja profiili protsessijuht kaardistasid võimalikud koostööpartnerid ning tegid neile ettepaneku osaleda profiili koostamise protsessis. Kaardistuse põhimõte oli, et saaks kaasatud võimalikult lai spekter spetsialiste maakonna erinevatest eluvaldkondadest.

Tabel 9. Olulisemad tegevused profiili koostamisel

Kuupäev	Tegevus	Lisainfo
06.09.18	I koosolek	Profiili koostamise meeskonna esimesel kohtumisel otsustati profiili struktuur, maht, vastutajad. Kinnitati juhtgrupp ja meeskond ning edasine tegevus- ja kommunikatsiooniplaan.
06.–27.09.18	Lisaekspertide kaasamine	I koosolekul ekspertide leidmine katmata valdkondadele.
06.09–15.10.18	Andmete esitamine	Valdkonna vastutajad koondasid, kirjeldasid ja esitasid andmeid protsessijuhile.
17.10.18	II koosolek / konsultatsioon	Andmemahu ammendavuse ülevaatamine. Räägiti lahti analüüside ulatus ning soovitused valdkonna tugevuste ja nõrkuste kaardistamiseks. Lisaks toimusid valdkonna vastutajatel individuaalsed konsultatsioonid protsessijuhiga.
18.–29.10.18	Andmete analüüsimine	Valdkonna vastutajad analüüsisid ning kaardistasid valdkonna tugevused ja nõrkused. Analüüside kommenteerimine ja tugevuste-nõrkuste ülevaatamine. Individuaalkonsultatsioonid.
29.10.–12.11.18	Dokumendi keelekorrekatuur ja küljendamine	
12.–19.11.18	Dokumendi levitamine	Profiili levitamine meeskonnale maakondlike arenguplaanide tegemiseks.

Põlvamaa tervisedenduse tegevuskava

Novembris levitati terviseprofiili ning kutsuti paikkonna inimesi arengupäevale. Arengupäevale kutsuti profiili meeskond ja hulgaliselt koostööpartnereid erinevatest eluvaldkondadest. Arengupäev toimus 19.–20.11.2018. Arengupäeva eesmärk oli selgitada paikkonna tervise- ja heaoluprobleeme ning probleemseid sihtrühmi. Lisaks sõnastati valdkonna pika- ja lühiajalised eesmärgid ning koostati tervisedenduse valdkonna nelja-aastane tegevuskava.

Põlvamaa tervise- ja heaoluprofiil ning tervisedenduse tegevuskava esitati avalikkusele ja koostööpartneritele esitlemiseks 10.11.2018.

Tegevuskava järjepidev ellurakendamine ja hindamine

Protsess on käivitatud.

Koostatud on profiili ja tegevuskava rakendamise kava.

Täna Põlvamaa tervise- ja heaoluprofiili koostamise meeskonda, kes panustas oma teadmisi, energiat ja aega dokumendi valmimiseks! Profiil loob eeldused maakonna inimeste tervisliku ja turvalise elukeskkonna järjepidevaks ja süsteemseks arenguks.